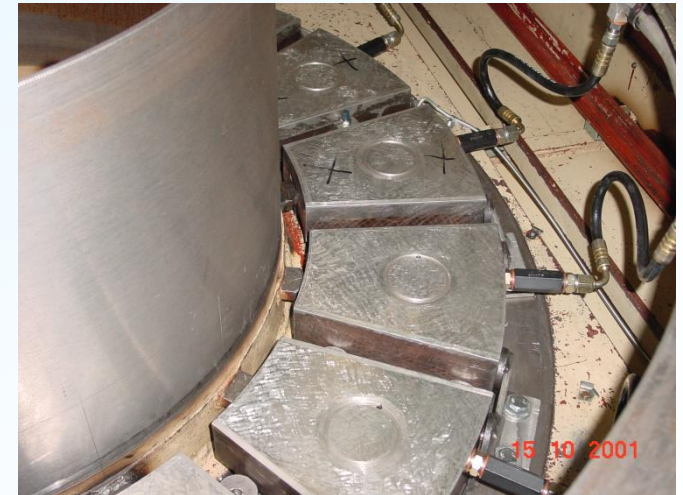
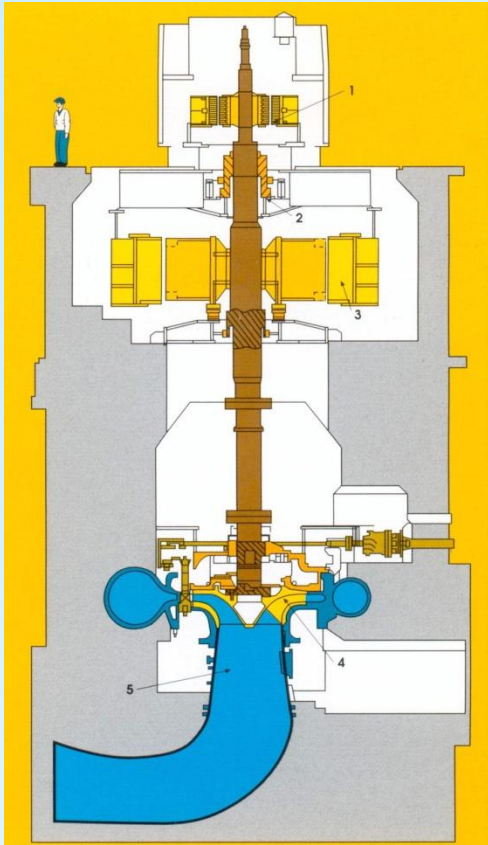
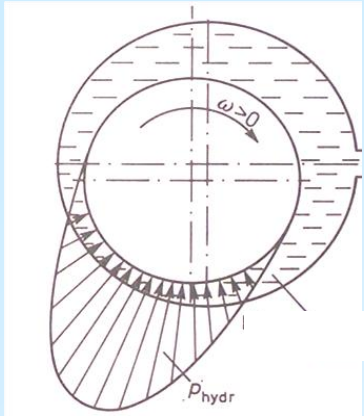

Hydrodynamiczne łożyska wzdłużne hydrozespołów o pionowych wałach

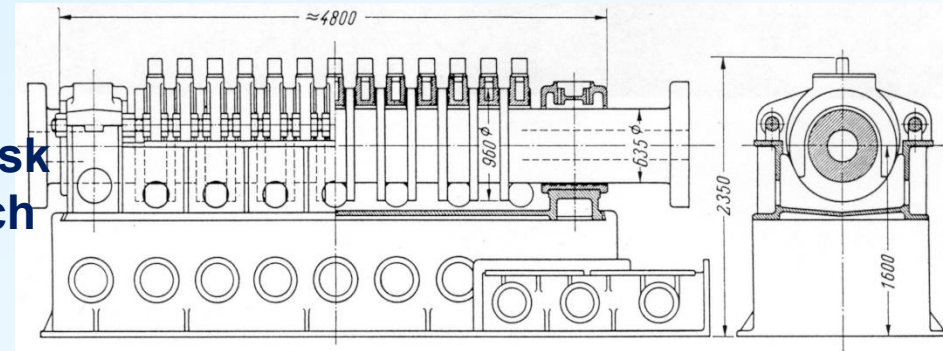
Michał Wasilczuk ze współpracownikami
Politechnika Gdańska,
Wydział Mechaniczny

Wprowadzenie – łożyska poprzeczne i wzdłużne

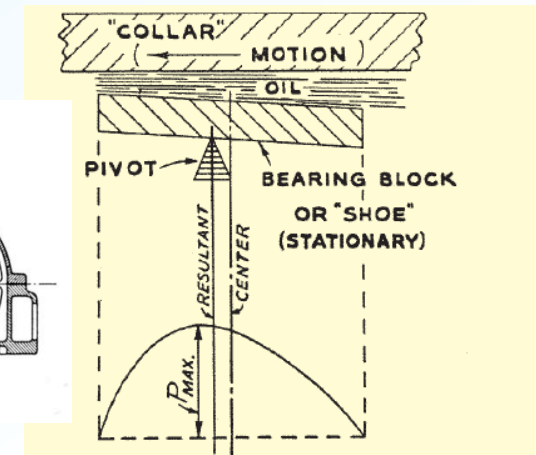
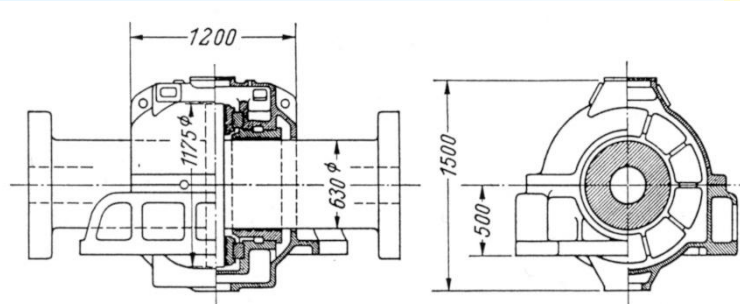

W łożysku poprzecznym wystarczającym warunkiem powstawania smarowania hydrodynamicznego było smarowanie łożysko złożone z czopa zabudowanego z niewielkim luzem w cylindrycznej panwi.

Zdroworoządkowe konstruowanie łożysk wzdłużnych w postaci współpracujących ze sobą płaskich równoległych powierzchni nie dawało dobrych rezultatów i łożyska musiały posiadać nawet kilkanaście powierzchni tarcia

Publikacje Reynoldsa były podstawą wynaleźienia łożysk z wahliwymi klockami przez Kingsbury'ego i Michella

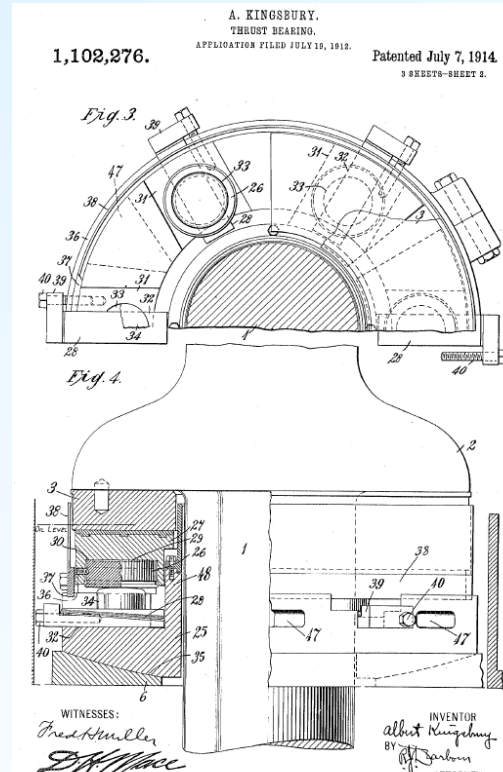
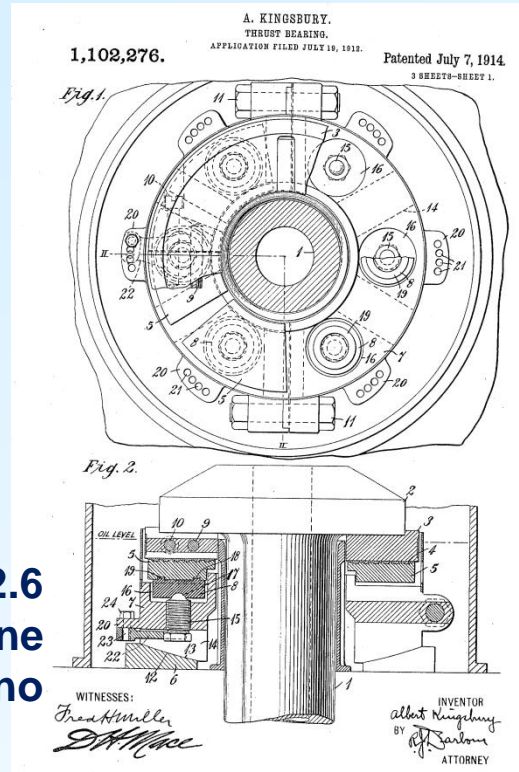
Historia – łożyska wzdłużne z wahlowymi klockami

Albert Kingsbury (USA) patent 1910 badania dośw. od r 1898

Elektrowania wodna Holtwood – 1912
220 ton łożysko 1.2 m średnicy (p=2.6 Mpa), w 1950 roku zostało zachowane do dalszej pracy - nie wymieniono żadnej części

Kingsbury, Inc.
The Best Support In The Business.

10385 Drummond Road
Philadelphia, PA 19154 USA
Telephone: 1-215-824-4000
Fax: 1-215-824-4999
www.kingsbury.com

Historia – łożyska wzdłużne z wahliwymi klockami

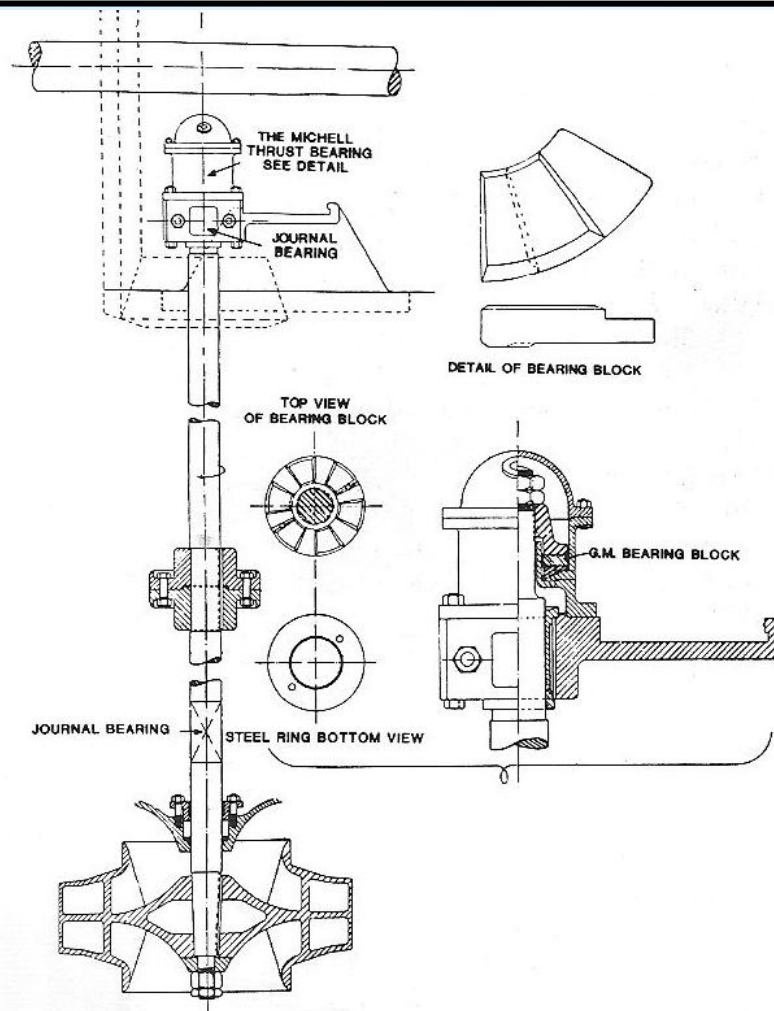

A.G.M. Michell (Australia)

- 1905 – patent
- 1907 - łożysko zainstalowane w pompie wodnej w Cohuna 200 obr/min 1.5 MPa
- 1913 i 1914 pierwsze aplikacje okrętowe
- 1920 powstaje firma Michell Bearings (w Newcastle, UK)

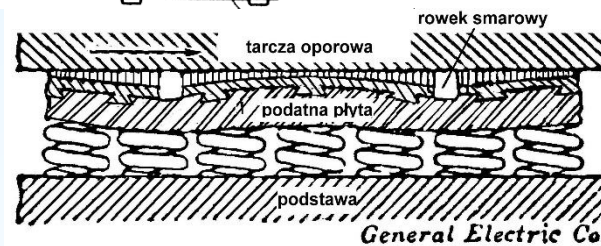
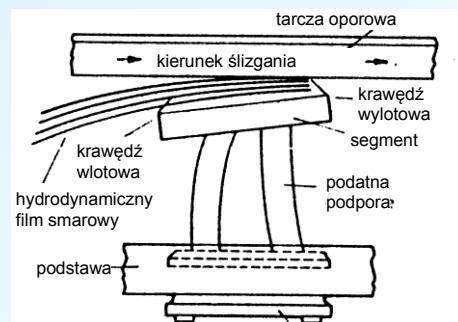
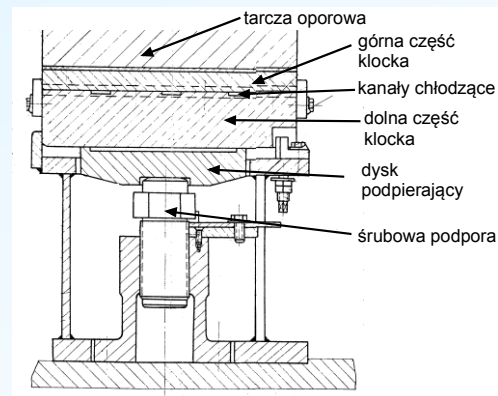
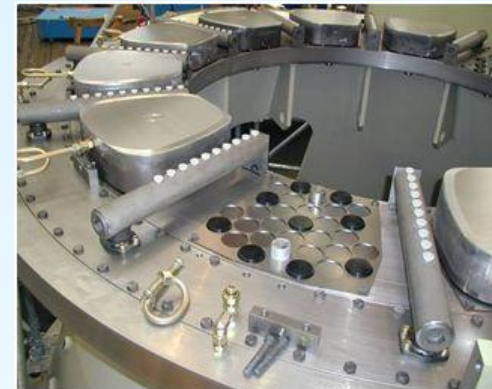

Michell Bearings

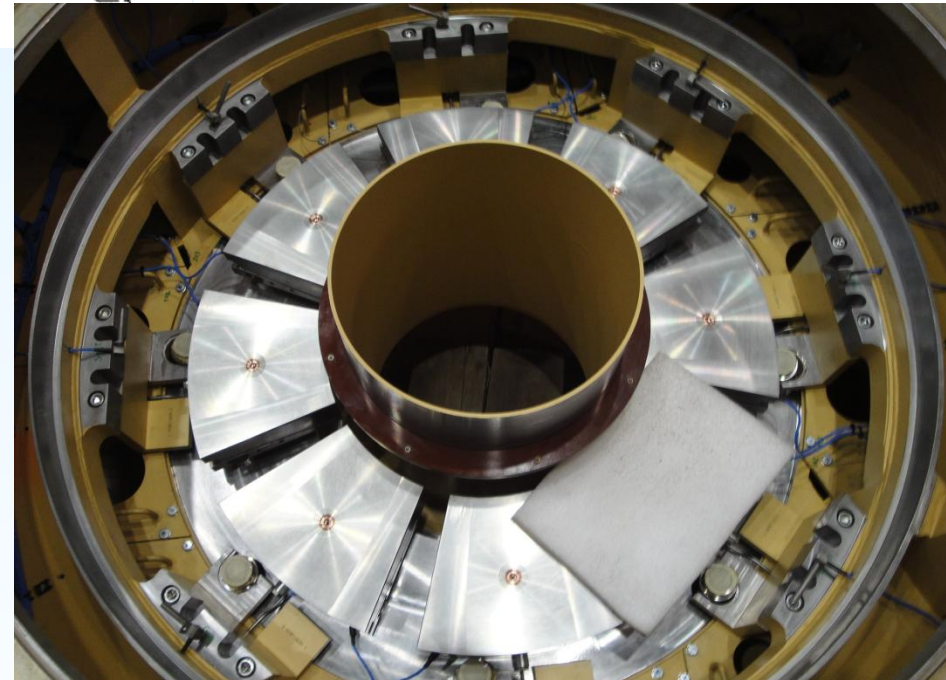
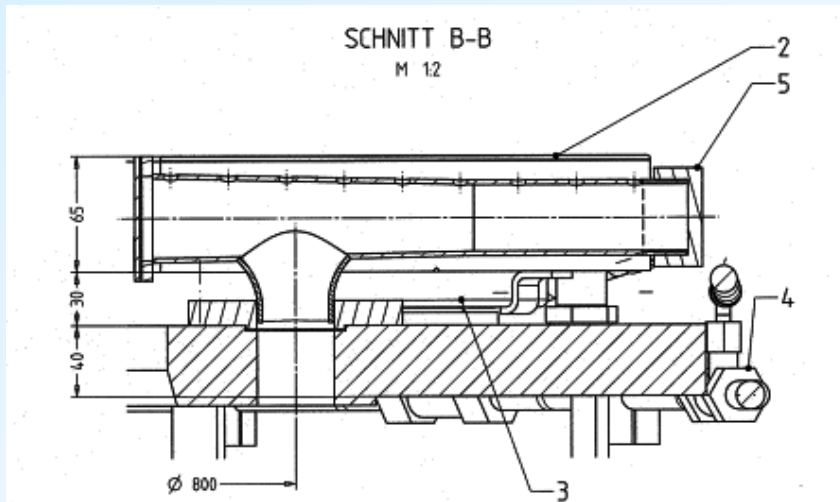
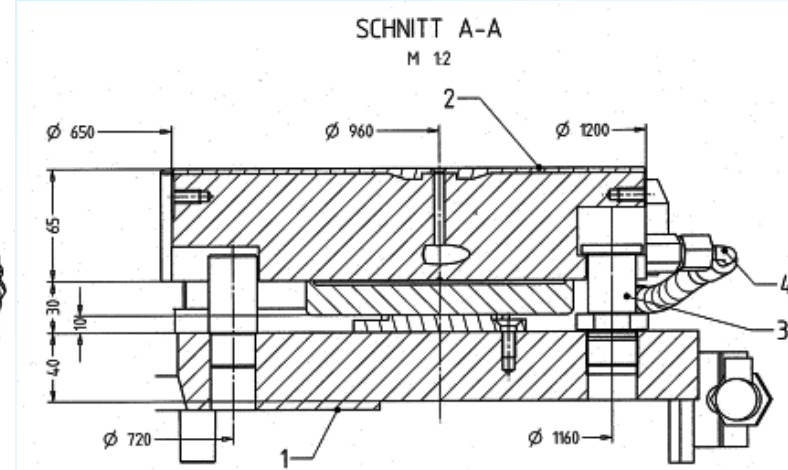
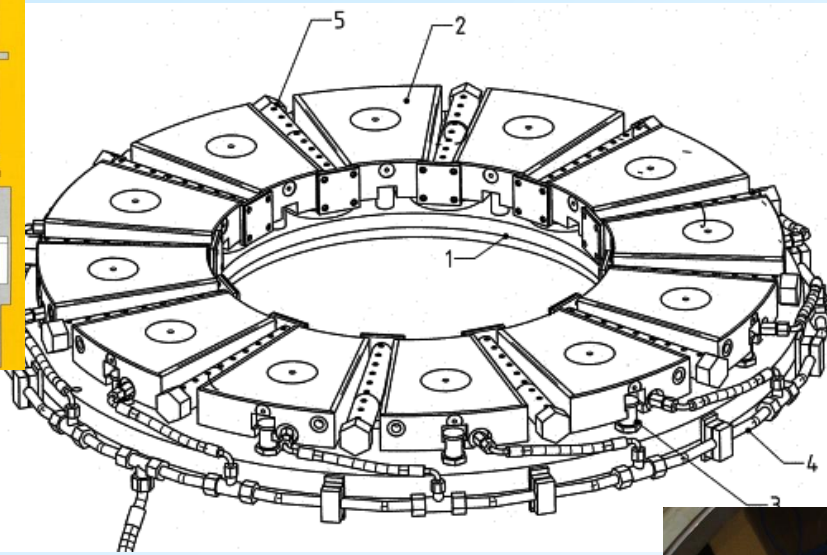
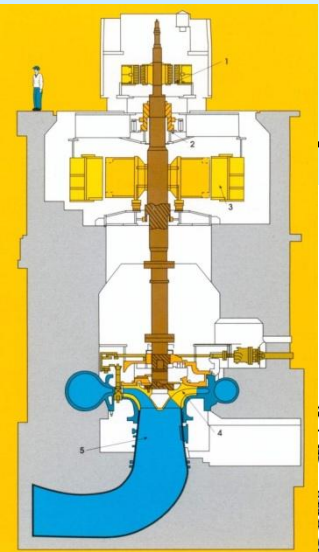

MICHELL VERTICAL THRUST BEARING FOR A CENTRIFUGAL PUMP. INSTALLED AT COHUNA ON THE MURRAY RIVER, VICTORIA, 1907

Łożyska wzdłużne z wahliwymi klockami podparcia klocków

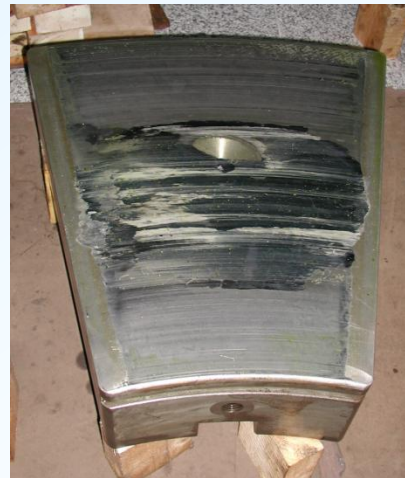
Łożysko wzdłużne turbiny wodnej

Duże hydrodynamiczne łożyska wzdluzne - kilka faktów

- grubość warstwy oleju oddzielająca ruchomą tarczę od nieruchomej powierzchni klocka 20-50 μm (mniej niż grubość włosa)
- prędkość względna nawet 30-40 m/s (ponad 100 km/h)
- ilość ciepła generowanego w filmie smarowym łożyska – zbliżona niekiedy do 1MW (gęstość strumienia ciepła do około 400 kW/m²)
- obciążenia osiowe do kilkuset ton - średnie naciski do 5-6 MPa
- średnice nawet ponad 5 metrów (Trzy Przełomy – Chiny) - w Polsce EW Włocławek 3.4 m
- skutki awarii – wielotygodniowe przestoje hydrozespołów o mocy kilkuset MW

Hydrodynamiczne łożyska wzdluzne - zjawiska fizyczne

Tarcza oporowa:

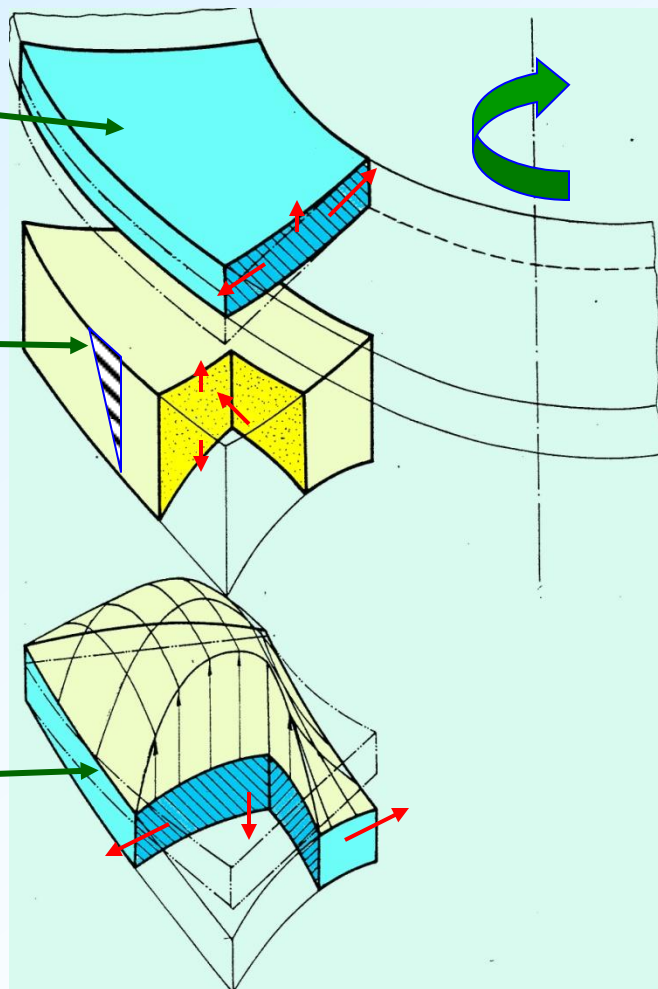
przejmowanie ciepła z filmu
przewodzenie ciepła
konwekcja ciepła do otaczającego oleju i
do wału
odkształcenia termosprężyste

Film smarowy:

utworzony pomiędzy odkształconą sekcją i tarczą
przepływ środka smarowego (laminarny lub turb.)
generowanie ciśnienia hydrodynamicznego
generowanie ciepła w wyniku ścinania (zmiana temp.,
i właściwości środka smarowego)
oddawanie ciepła

Sekcja łożyska (segment):

oddziaływanie ciśnienia w filmie - odkształcenia spręż.
przejmowanie części ciepła z filmu, przewodzenie
ciepła, oddawanie ciepła do otaczającego oleju,
rozkład temperatury - odkształcenia termiczne

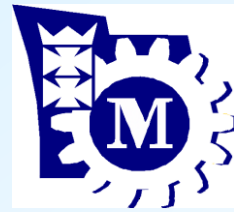
Dodatkowo przestrzeń między segmentami:

mieszanie środka smarowego dostarczanego z układu smarowania
ze smarem wypływającym z poprzedniego segmentu

Poglądowy obraz zjawisk

Problemy w łożyskach wzdłużnych

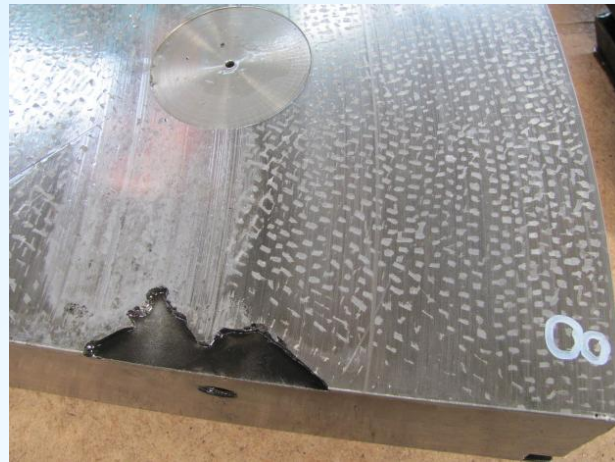

- nadmierne odkształcenia segmentów – nieprawidłowy kształt szczeliny smarowej, **Zmiany konstrukcji klocków i sposobu podparcia**
- nierównomierny rozkład obciążenia – przeciążenie niektórych segmentów **Zmiany konstrukcji sposobu podparcia dokładniejsza regulacja**
- niewystarczająca odporność stopu łożyskowego na podwyższoną temperaturę - zjawiska termiczne, płynięcie stopu **Obniżanie temperatury, zmiany materiałów łożyskowych (m. in. PTFE)**
- niewystarczająca obciążalność podczas rozruchu i wybiegu maszyny - awarie podczas rozruchu **Wprowadzanie hydrostatycznego smarowania, ale także zmiany materiałów łożyskowych np PTFE**
- błędy konstrukcyjne - trudny montaż i regulacja, częste uszkodzenia elementów **Udoskonalanie konstrukcji elementów i podzespołów**

Według szacunków ubezpieczycieli awarie łożysk w maszynach wodnych powodują około 40% strat podczas eksploatacji

20 lat współpracy z energetyką wodną - ocena przyczyn i usuwanie skutków SZEŚCIU awarii łożysk wzdłużnych w dużych elektrowniach wodnych w Polsce

Nie tylko w Polsce - w podobnym czasie z literatury i osobistych kontaktów znane są nam informacje o około 10 awariach w dużych elektrowniach wodnych na świecie – kilka razy byliśmy proszeni o pomoc

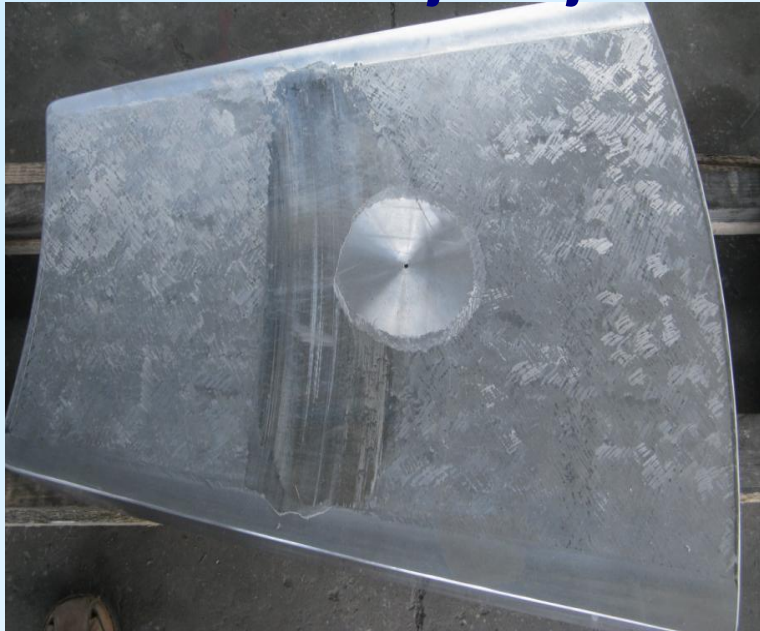

Dygresja – konsekwencje awarii

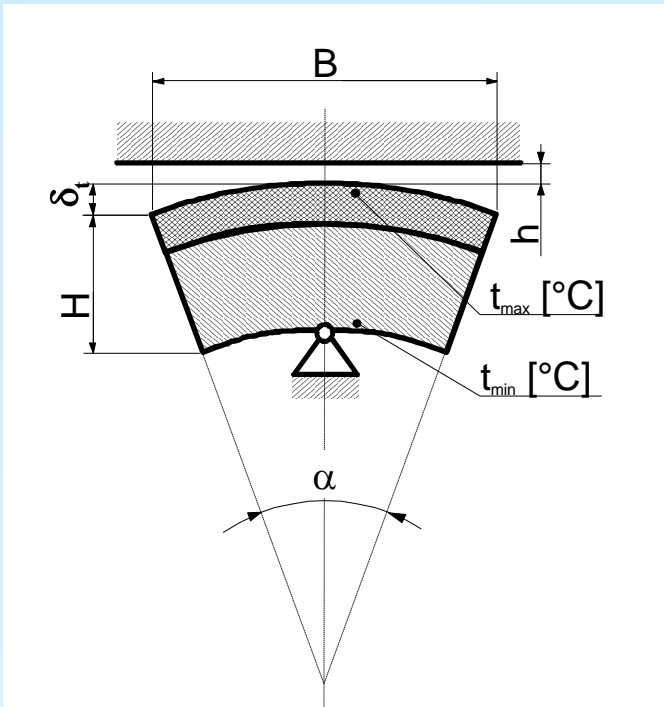
Przykład awarii - usunięcie skutków i przyczyn awarii - skala uszkodzeń segmentów była niewielka (fot.) opóźnia oddanie maszyny do użytku po remoncie o co najmniej 4 miesiące.

Skutki finansowe:

przy mocy 50 MW generowane jest 1200 MWh energii elektrycznej na dobę o hurtowej cenie ok. 200 zł/MWh, zatem **DOBOWY PRZYCHÓD WYNOSI 240 000 ZŁ**, a miesięczny 7.5 mln zł, nie uwzględniając kosztów przywrócenia poprzedniego stanu technicznego. ¹²

Okształcenia termiczne

Okształcenia są proporcjonalne do:

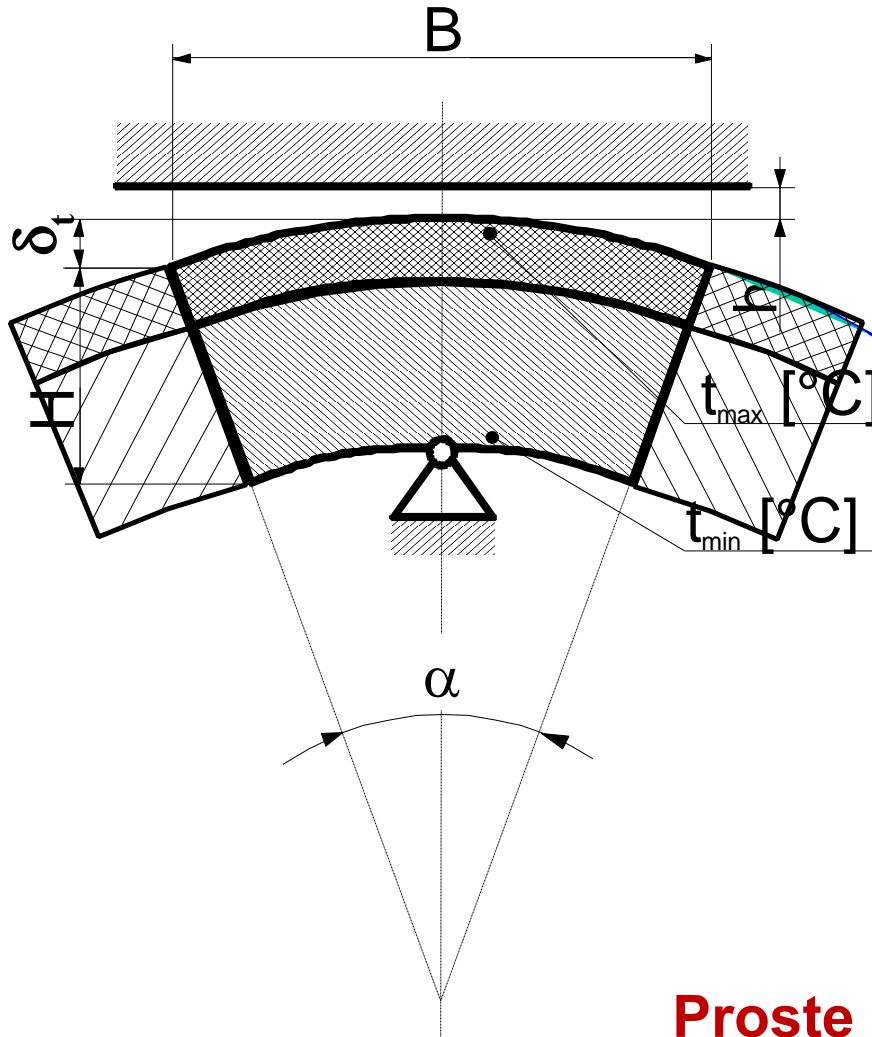
- szerokości klocka,
- grubości klocka,
- różnicy temperatur
- współczynnika rozszerzalności cieplnej

$$\delta_t = \frac{B^2 \cdot \lambda \cdot (t_{\max} - t_{\min})}{8 \cdot H}$$

Ciepło generowane w filmie
ogrzewa klocek i powoduje że
wierzch jest cieplejszy niż spód.
Segment się deformuje.

**Deformacje wpływają na kształt szczeliny
smarowej i właściwości łożyska**

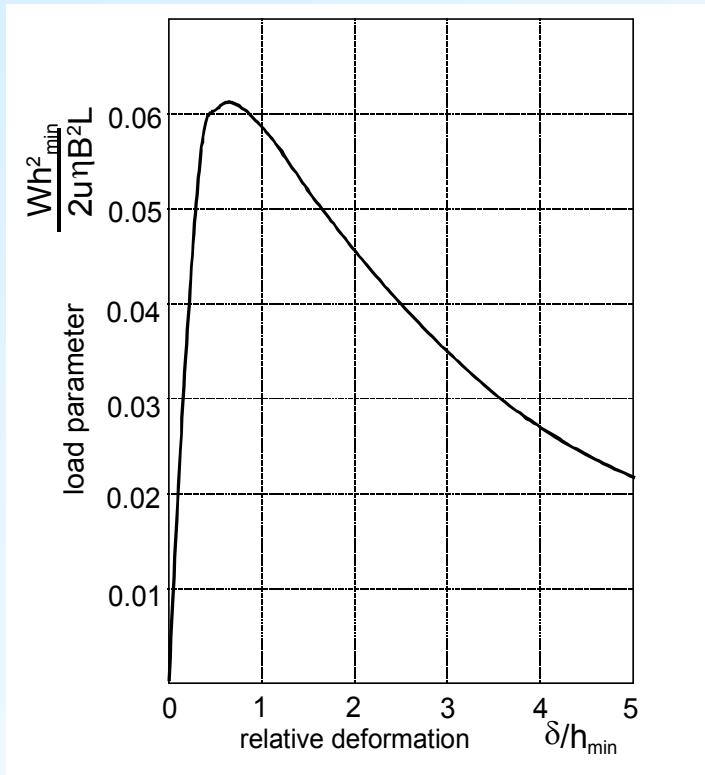
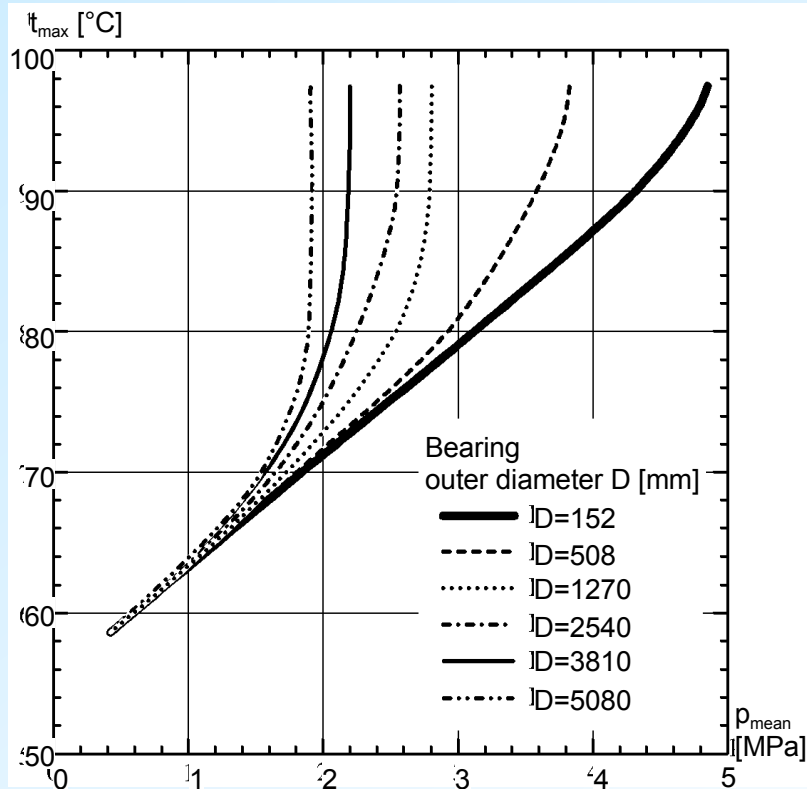
Odształcenia termiczne c.d.

Proste powiększanie rozmiarów klocka łożyskowego „nic nie daje”

Odształcenia termiczne c.d.

$$\delta_t = \frac{B^2 \cdot \lambda \cdot (t_{\max} - t_{\min})}{8 \cdot H}$$

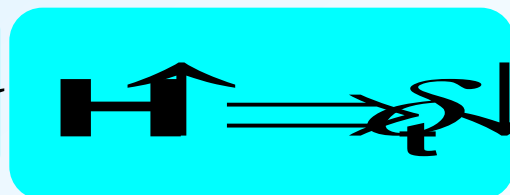
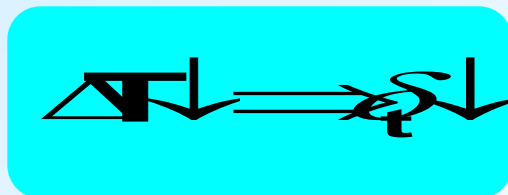
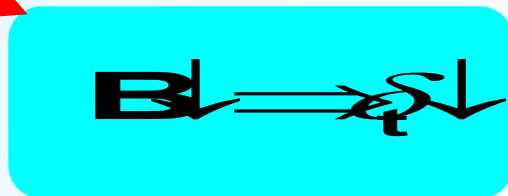
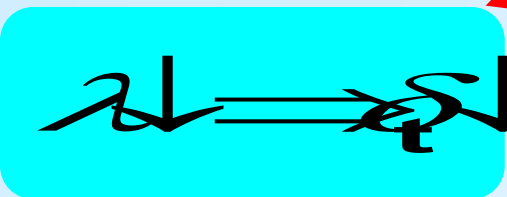

Dlatego (wzór) odkształcenia termiczne są groźniejsze w dużych łożyskach – efekt skali

Zazwyczaj odkształcenia pogarszają nośność, ale w przypadku łożysk z symetrycznie podpartymi klockami są niezbędne i muszą być starannie kontrolowane

Wniosek

$$\delta_t \sim \lambda \times \Delta T \times \frac{B^2}{H}$$

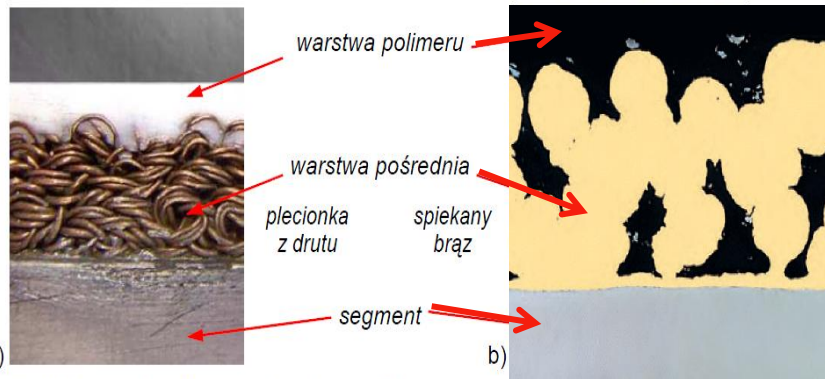
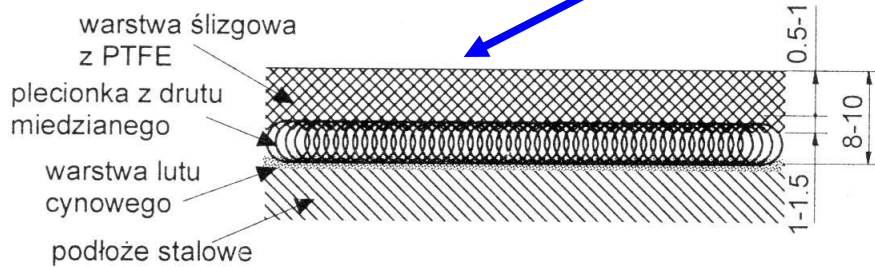
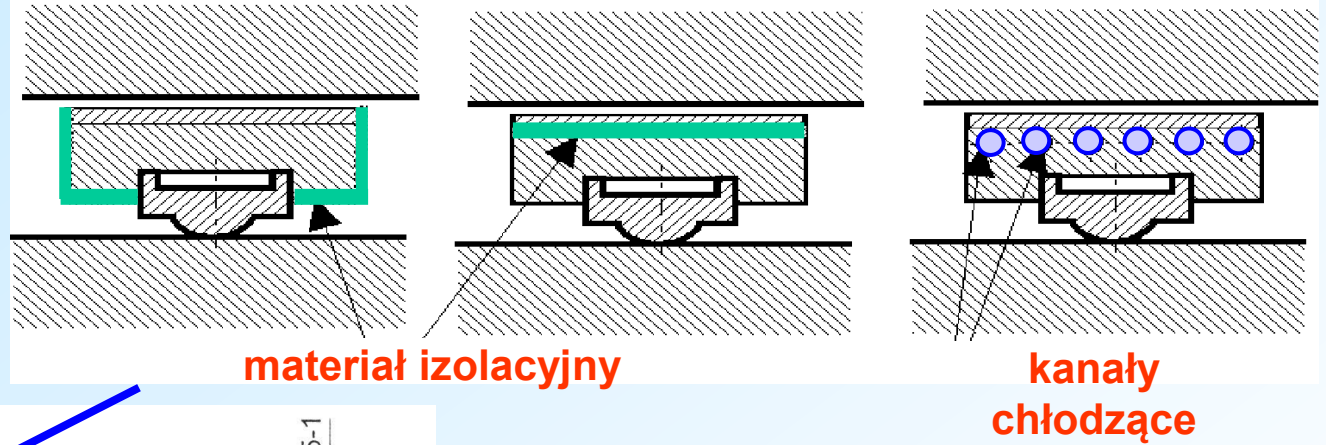
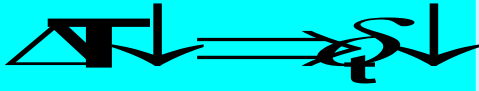

?

To nie działa – dlaczego?

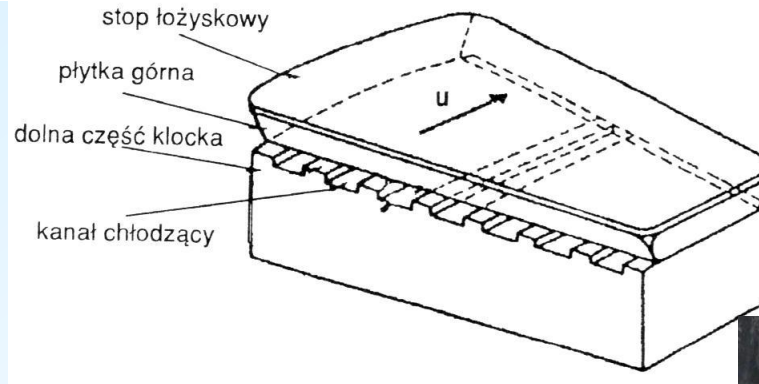
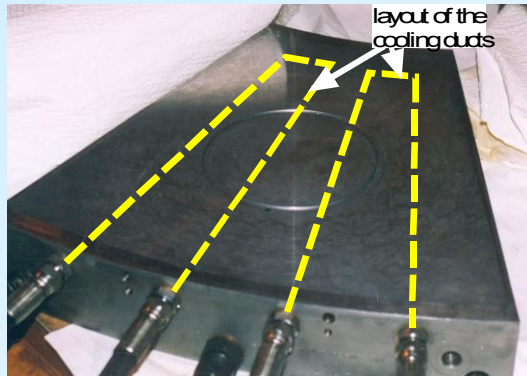
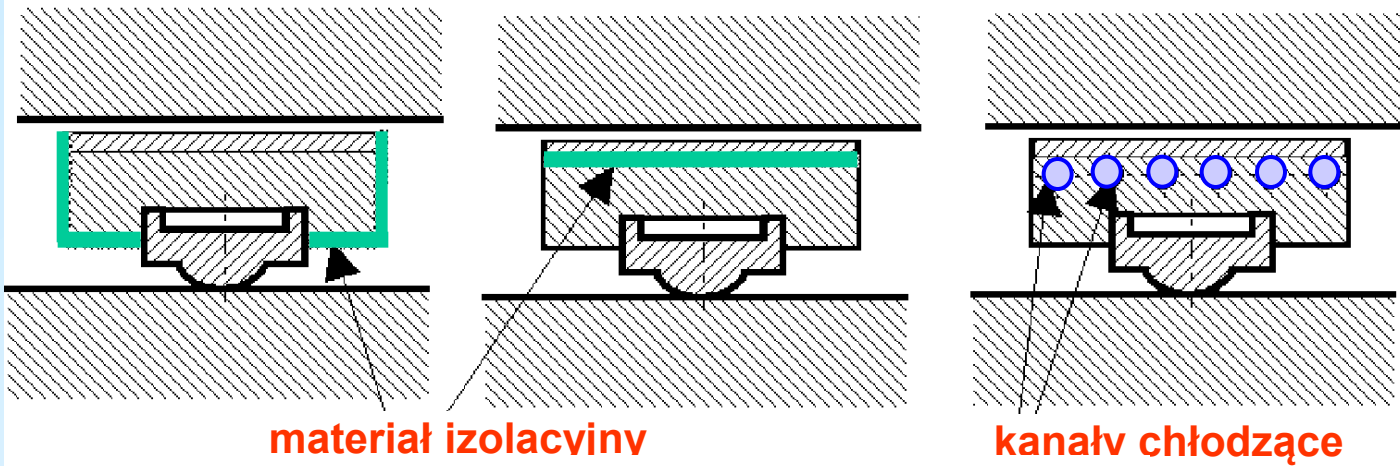
Konstrukcyjne ograniczanie wypukłości termicznej

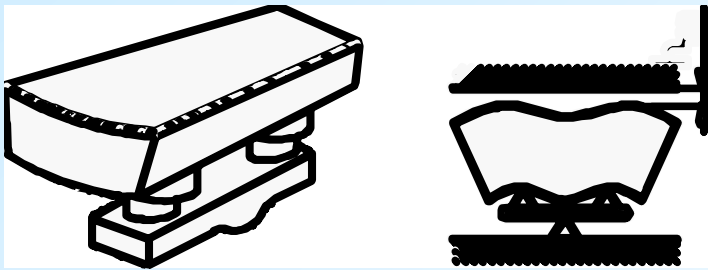
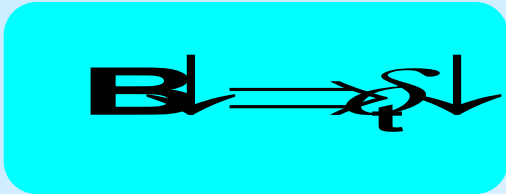
ot. 2. Widok warstwy ślizgowej łożyska z polimerową warstwą ślizgową: a) z warstwą pośrednią z drutu brązowego lub miedzianego, z warstwą pośrednią ze spiekane go brązu.

Konstrukcyjne ograniczanie wypukłości termicznej

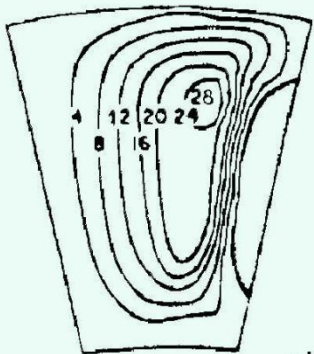
ograniczanie przepływu ciepła przez klocek

Ograniczanie odkształceń termicznych

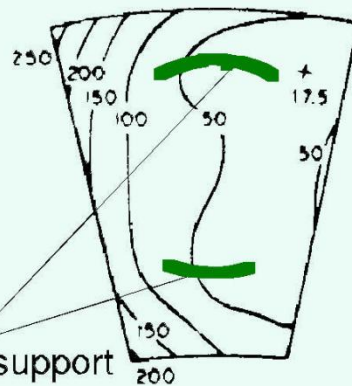

pressure distribution

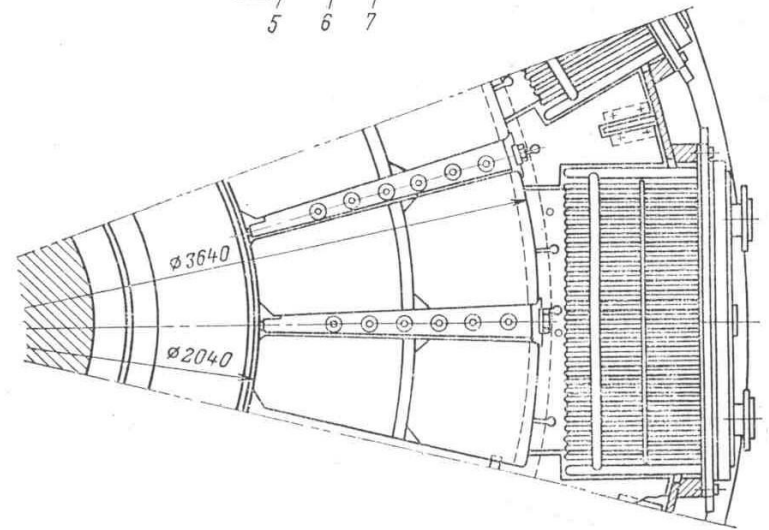
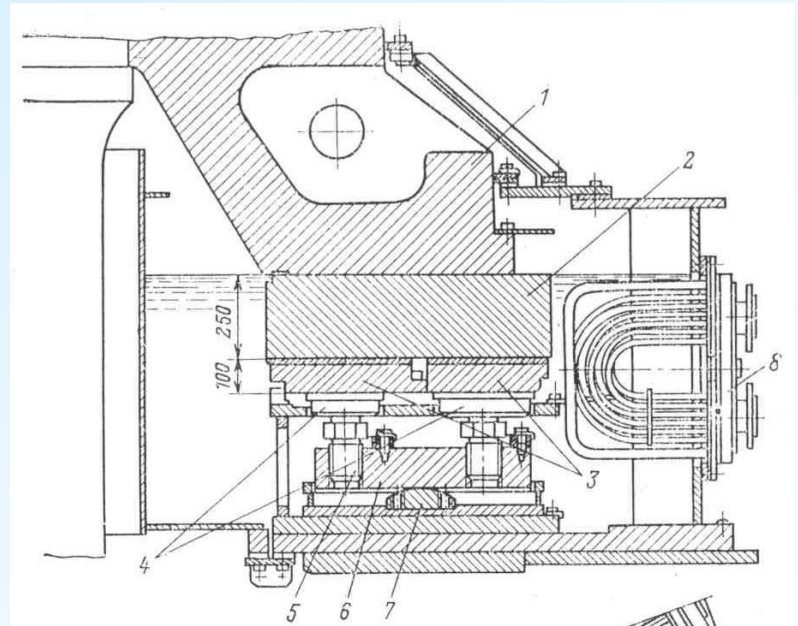

$P = 8.29 \text{ MPa}$

film shape

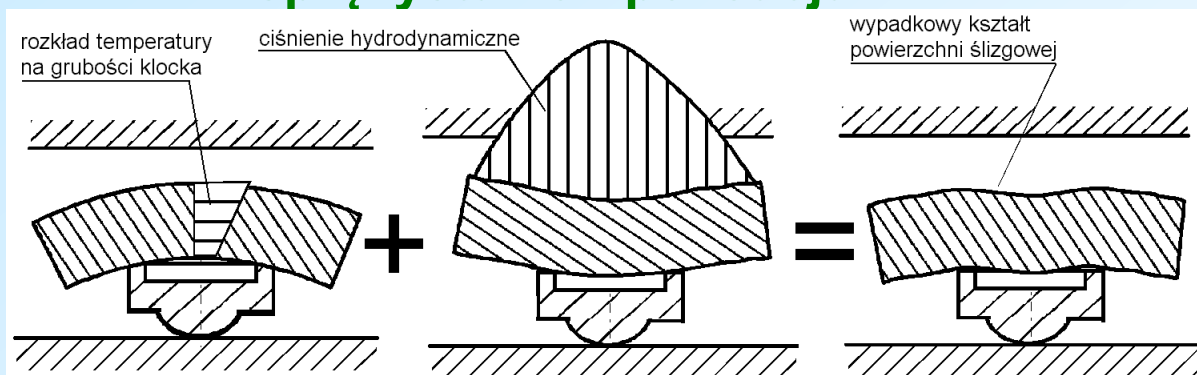

shape of the support

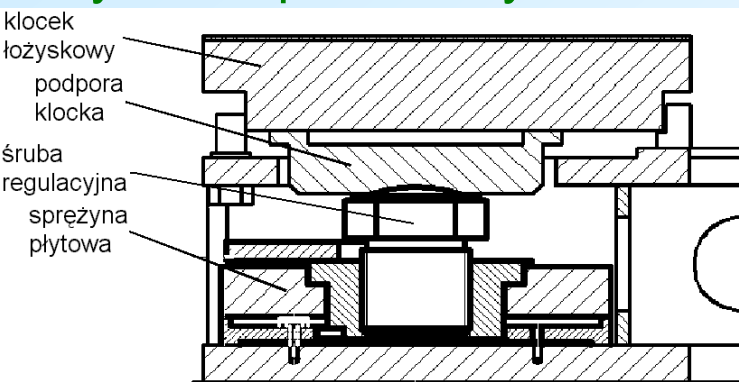

Konstrukcyjne ograniczanie wypukłości termicznej

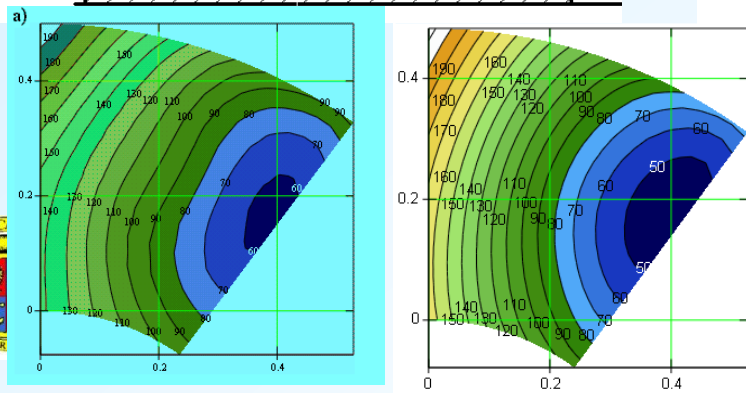
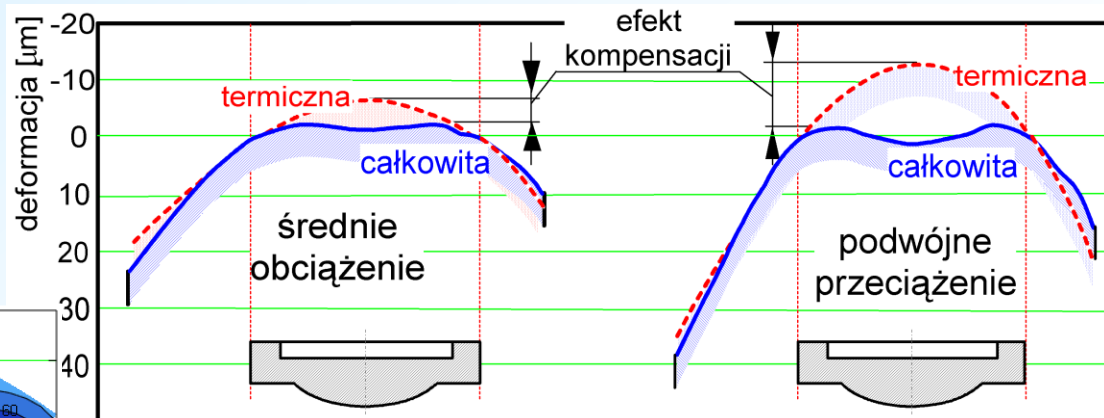
sprężysta kompensacja

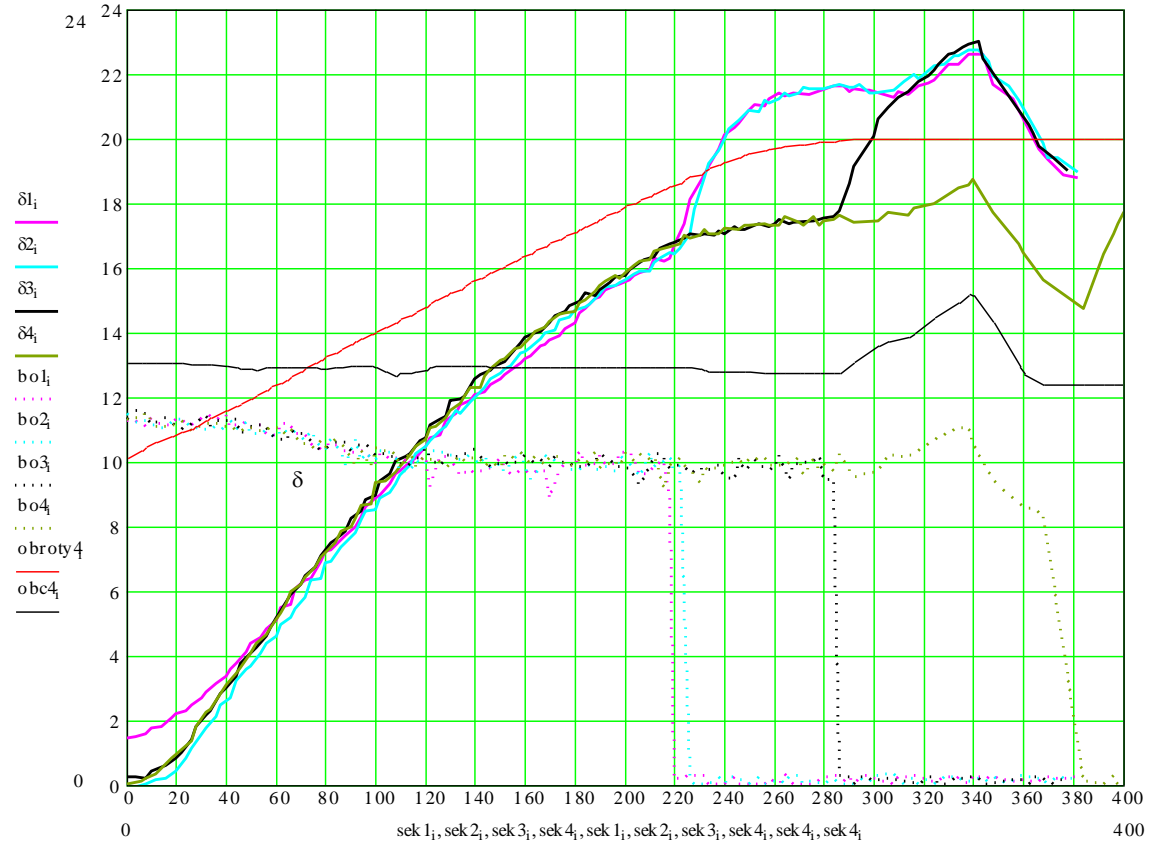
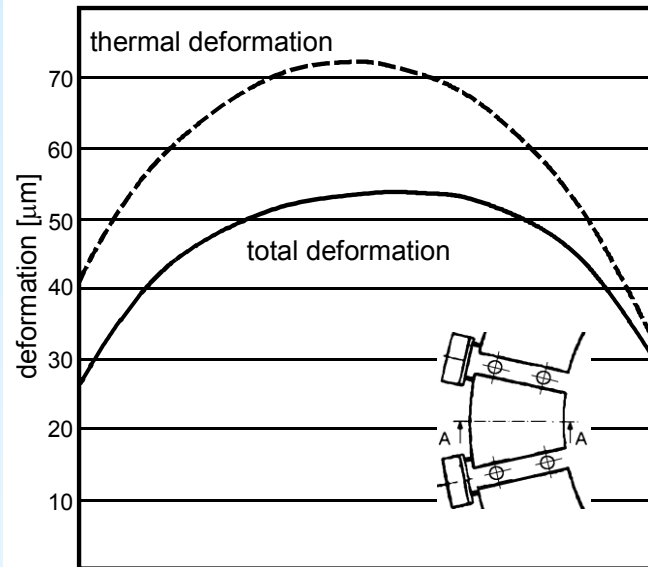
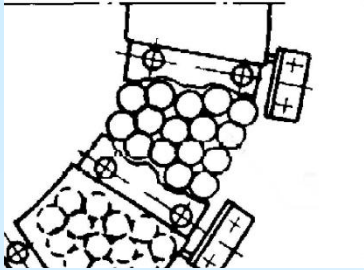
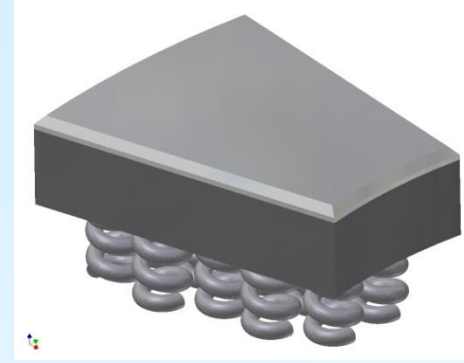
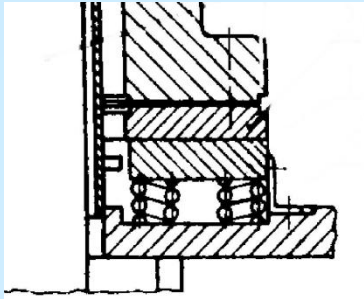
hydrozespół EW Dychów

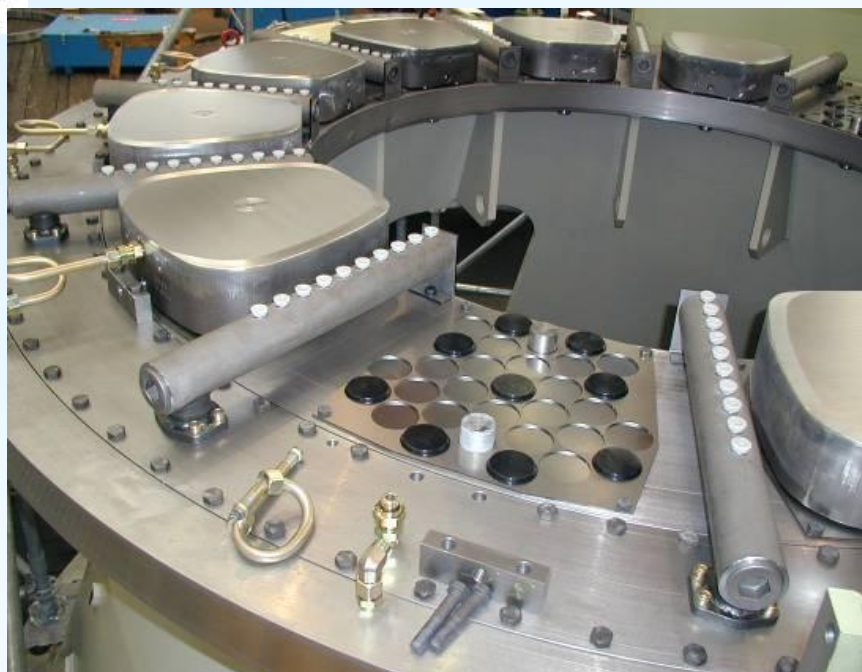
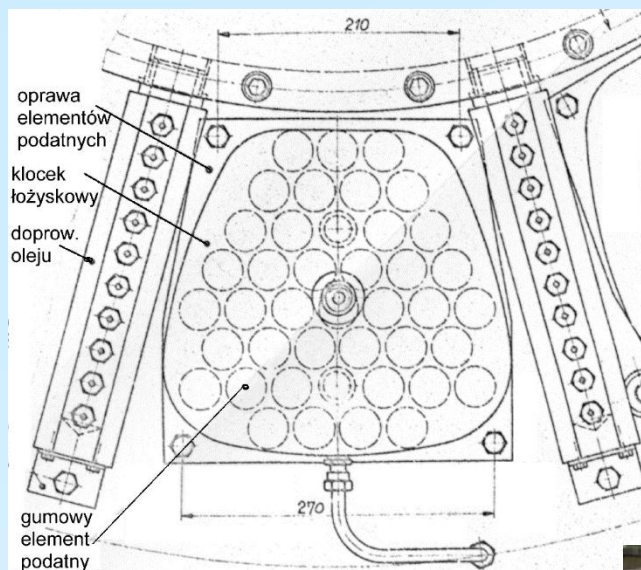
zależność kompensacji od obciążenia

Konstrukcyjne ograniczanie wypukłości termicznej

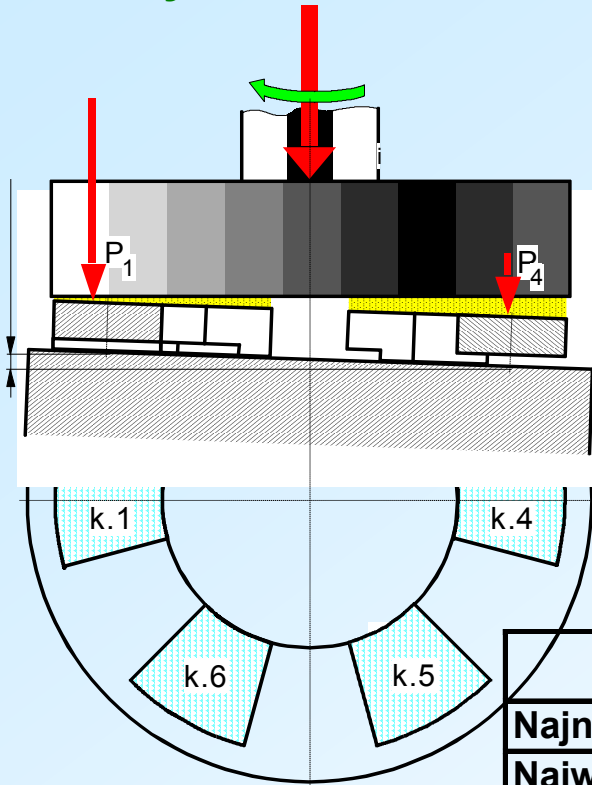

Konstrukcyjne ograniczanie wypukłości termicznej

Przyczyny nierównomiernego rozdziału obciążenia

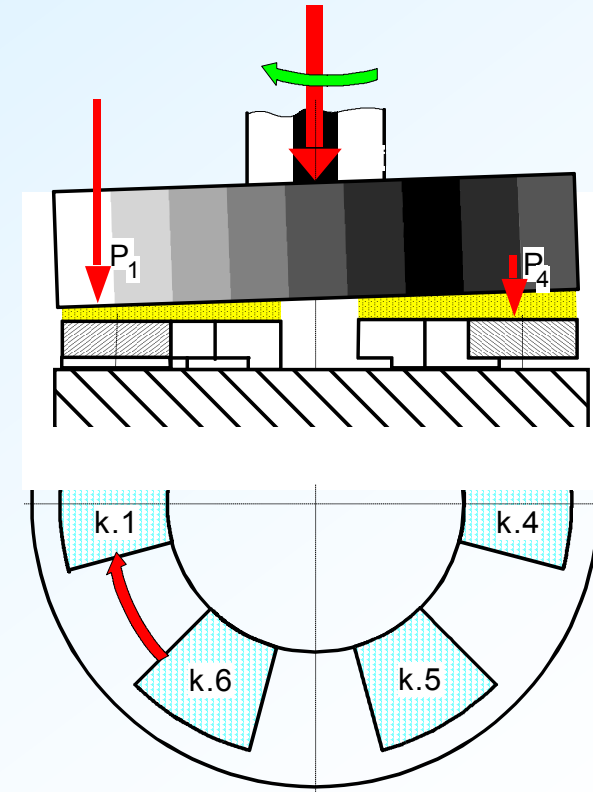
Nieprostotałość powierzchni łożyska do osi wału

	TG-1	TG-3
Najniższa temp. klocka	59°C	62°C
Najwyższa temp. klocka	46°C	44°C
Różnica temperatur	13°C	18°C

Niedokładność wykonania
Niedokładność montażu
Odształcenia korpusu/fundamentu

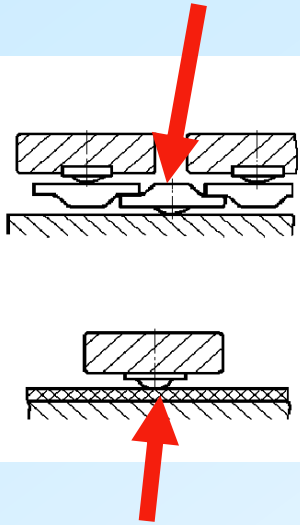
Bicie osiowe tarczy oporowej

Niedokładność wykonania
Niedokładność montażu

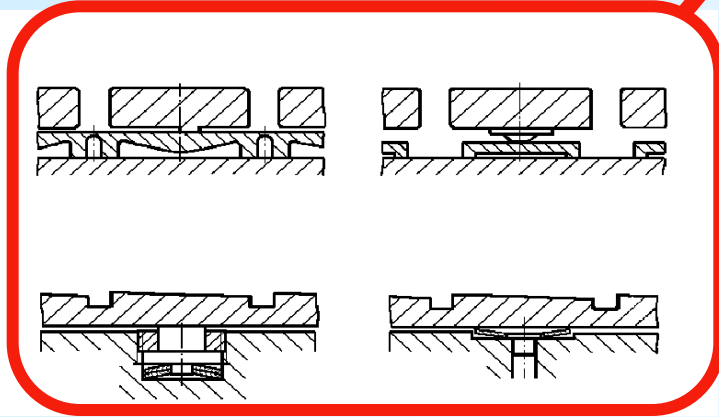
Znane z techniki sposoby zmniejszania nierównomierności obciążeń

Dźwignie wyrównujące „kołyski”

Sprężyste podparcia:

- wieloprzęsłowe sprężyny pierścieniowe
- sprężyny płytowe
- sprężyny talerzowe,
- pakiety napiętych wstępnie sprężyn talerzowych

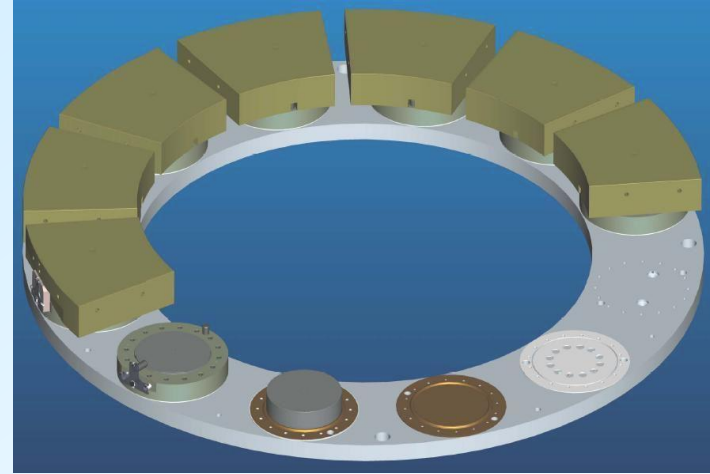
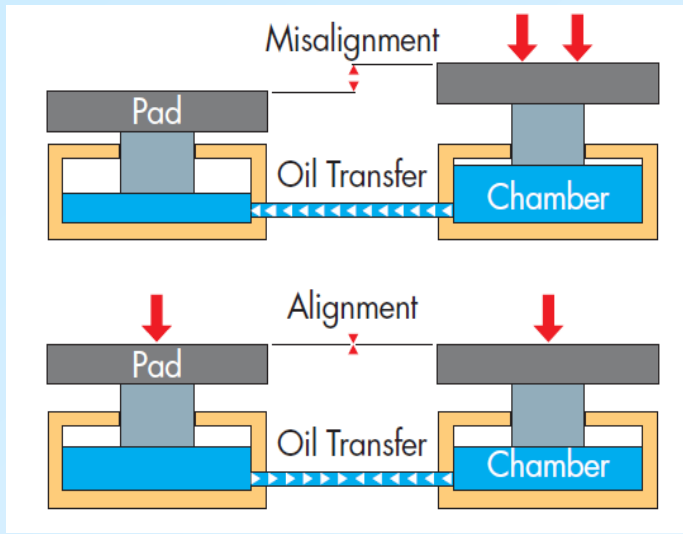

Podkładki z odkształcalnych plastycznie materiałów

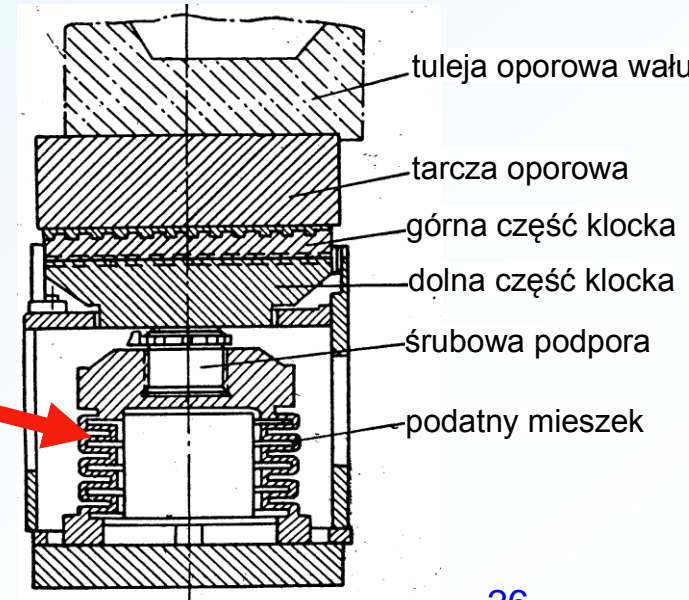

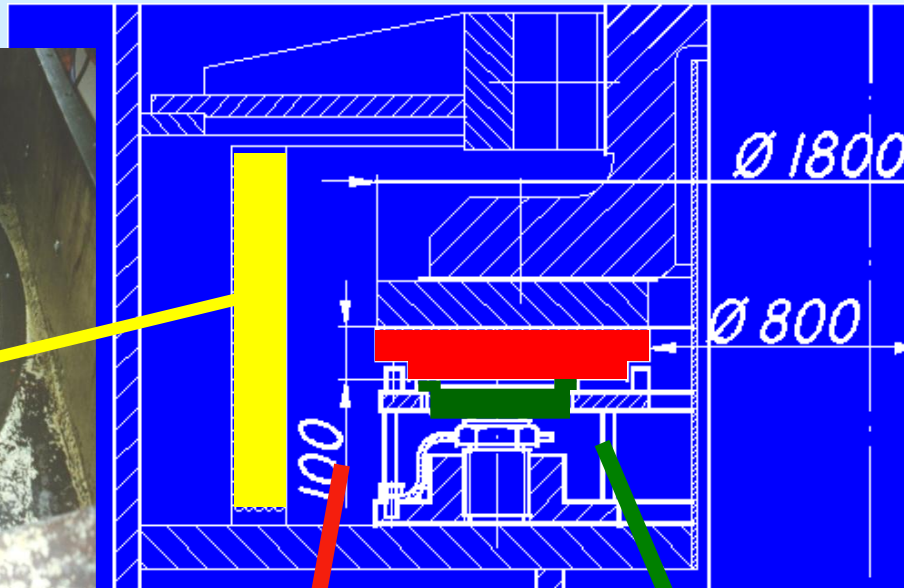
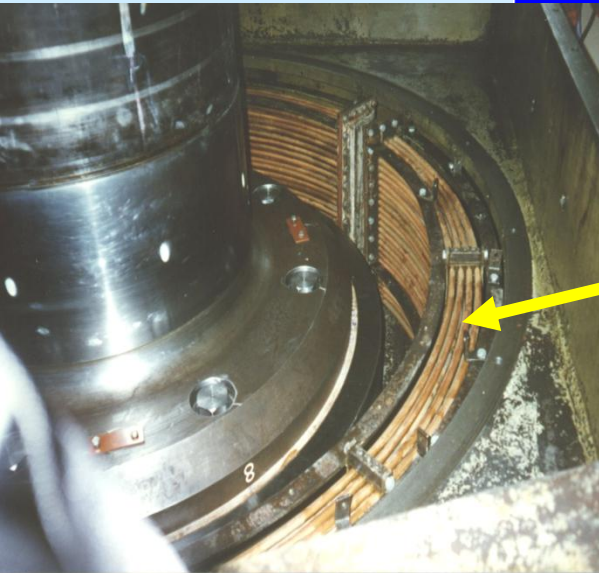
Znane z techniki sposoby zmniejszania nierównomierności obciążeń

Podpory hydrauliczne skuteczne ale bardzo złożone

Konstrukcja łożyska wzdłużnego EW Dychów

8 wahlowych klocków

$n = 187.5 \text{ obr/min}$

$F_a = 5.5 \times 10^6 \text{ N (556 T)}$

$F_{a1} = 6.8 \times 10^5 \text{ N (69 T)}$

$v = 12.8 \text{ m/s}$

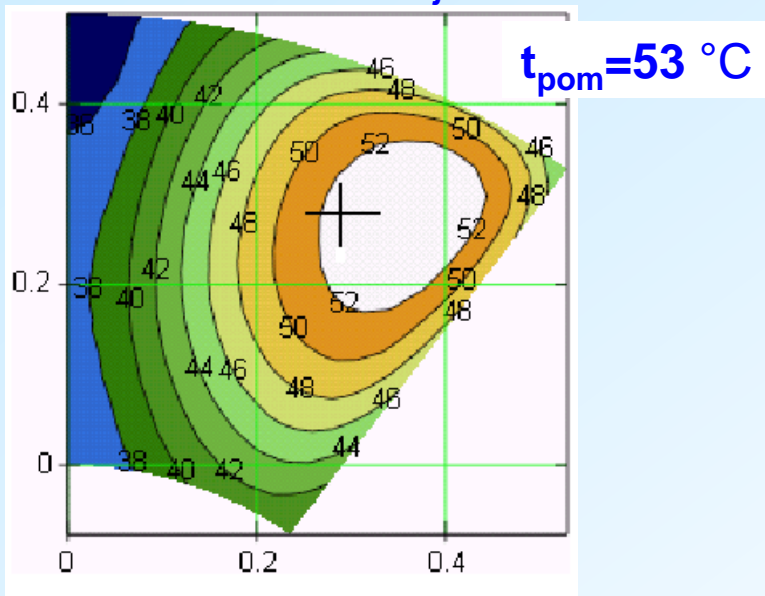
$p_{\text{śr}} = 2.75 \text{ MPa}$

Ocena zróżnicowania obciążenia klocków

Wyniki obliczeń termo-elasto-hydrodynamicznych

temperatura klocka
w warstwie czujnika

W czasie zwykłej eksploatacji temperatury klocków na obwodzie łożyska są zróżnicowane w zakresie:

$$t_{\text{min}}^* = 44^{\circ}\text{C} \quad \div \quad t_{\text{max}}^* = 62^{\circ}\text{C}$$

*w miejscu pomiaru

t_{max}^* osiągnięto w obliczeniach przy obciążeniu segmentu:

$$F_{\text{max}} = 2 \times F_{\text{śr}}$$

t_{min}^* osiągnięto w obliczeniach przy obciążeniu segmentu:

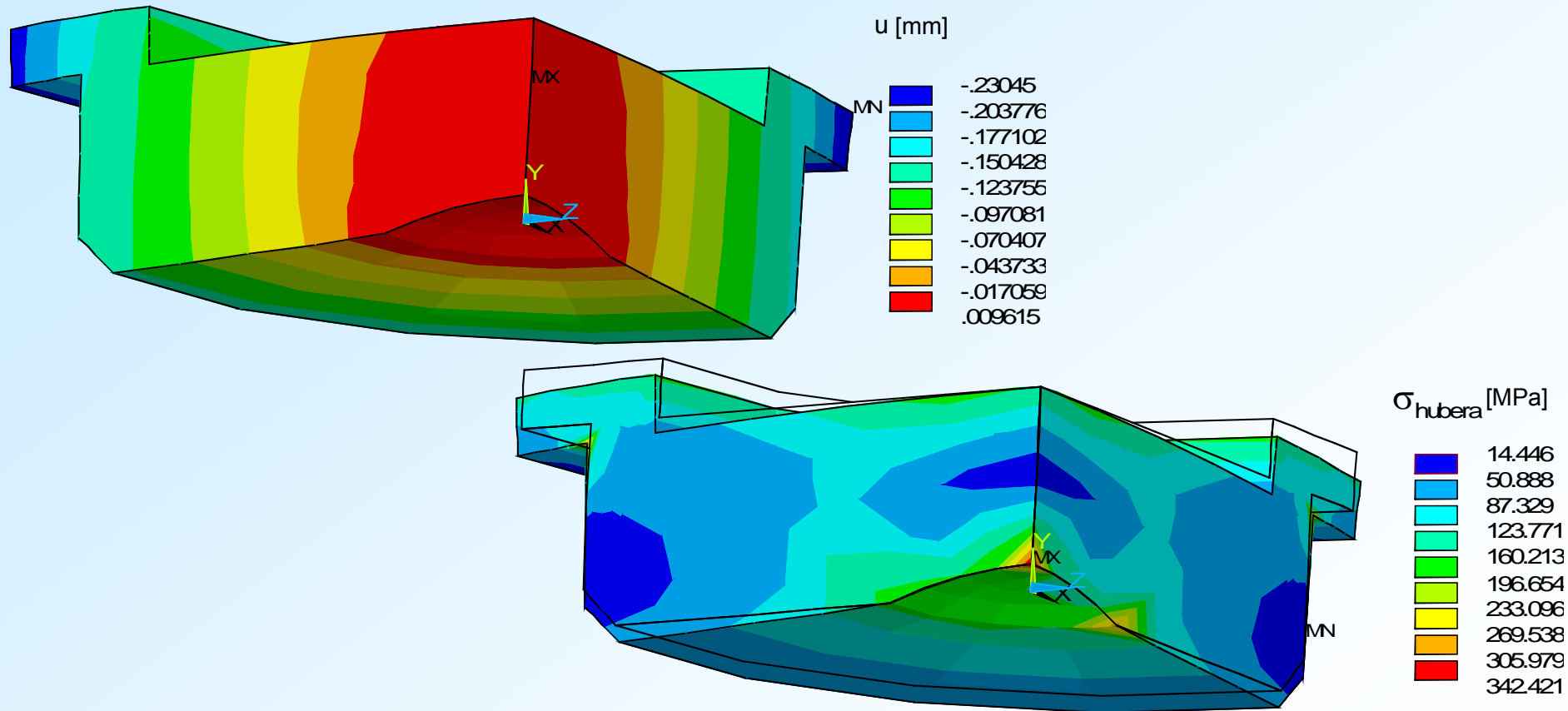
$$F_{\text{min}} = 0.5 \times F_{\text{śr}}$$

Proporcje obciążenia poszczególnych klocków: $F_{\text{max}} / F_{\text{min}} = 4:1$

W najbardziej obciążonych segmentach grubość filmu na granicy wartości dopuszczalnych: ok. $30 \text{ } \mu\text{m}$

Analiza podatności podparcia klocków

Naturalna podatność podpory klocka

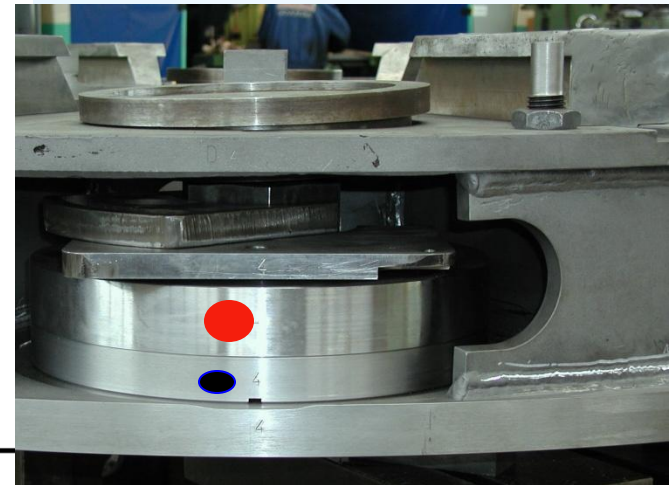
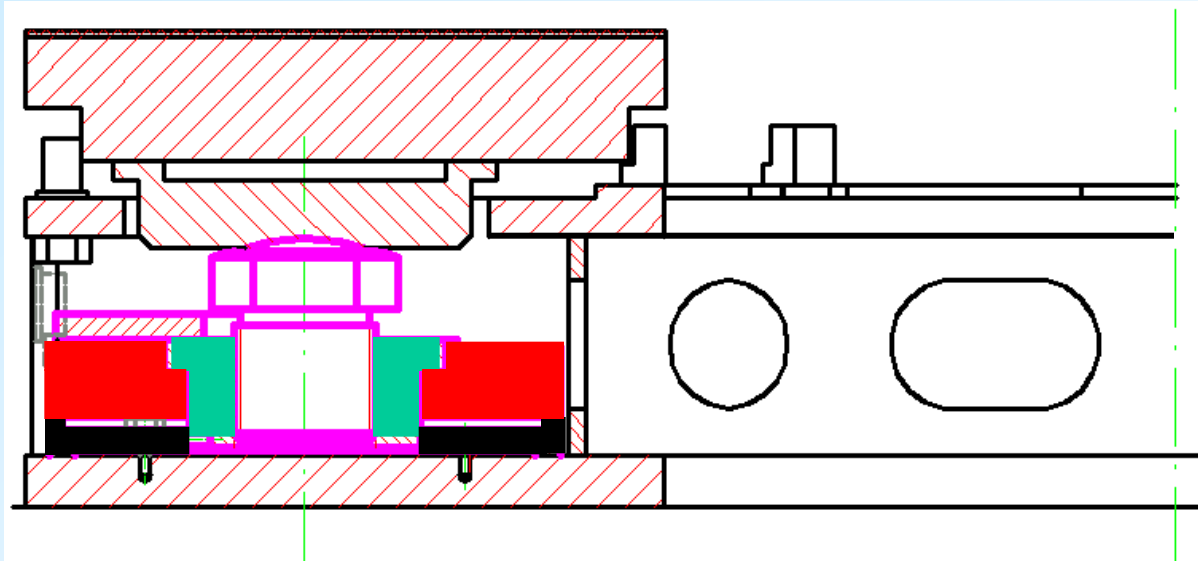
odkształcenie ok. 0.2 mm,
naprężenia do ok. 200 MPa,
trudno wyraźnie zwiększyć podatność podpory obecnej
konstrukcji ponieważ naprężenia są zbyt duże

Modernizacja konstrukcji łożyska

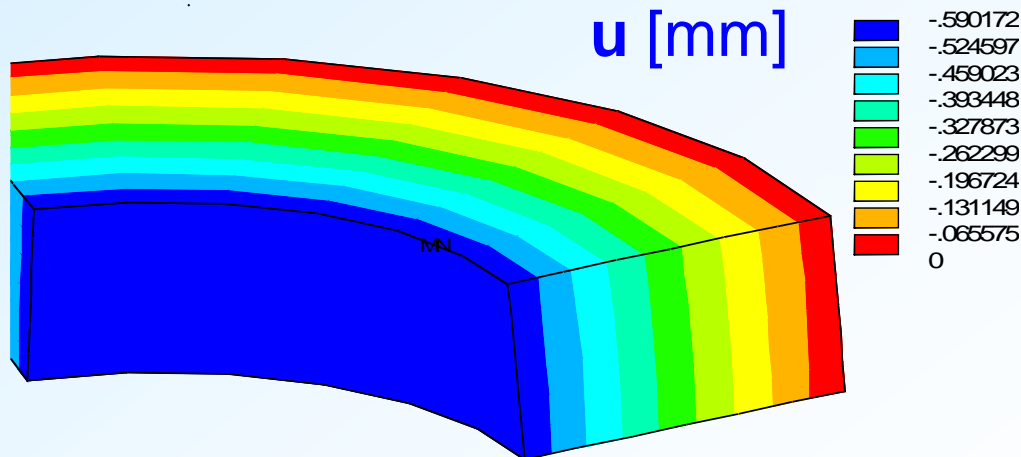
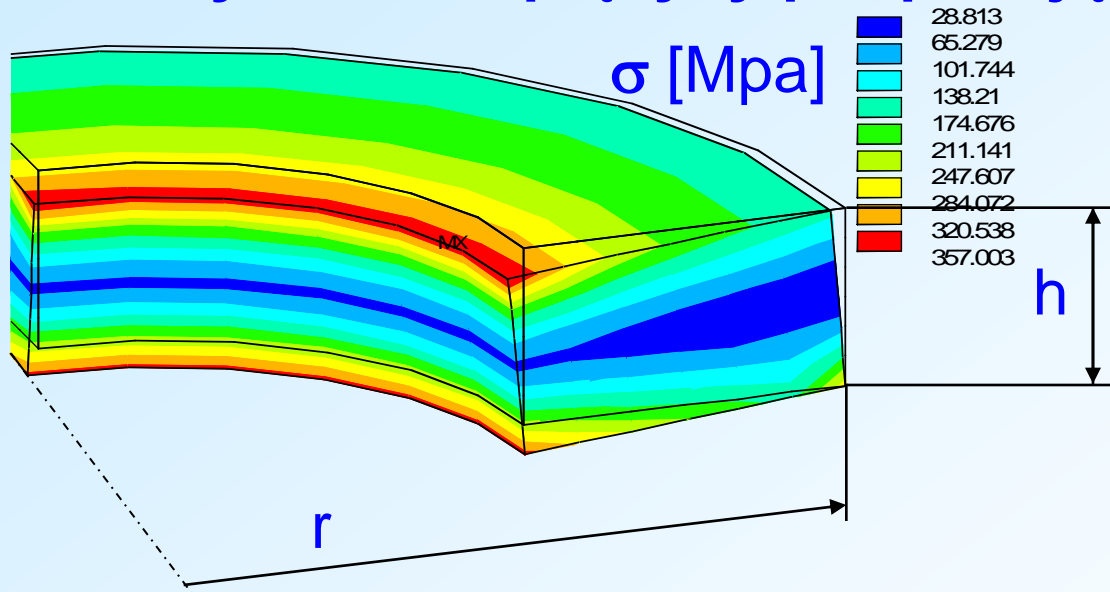
Wymagane radykalne uelastycznienie podparcia klocków

Nowa konstrukcja łożyska - wprowadzono dodatkową sprężystą płytę

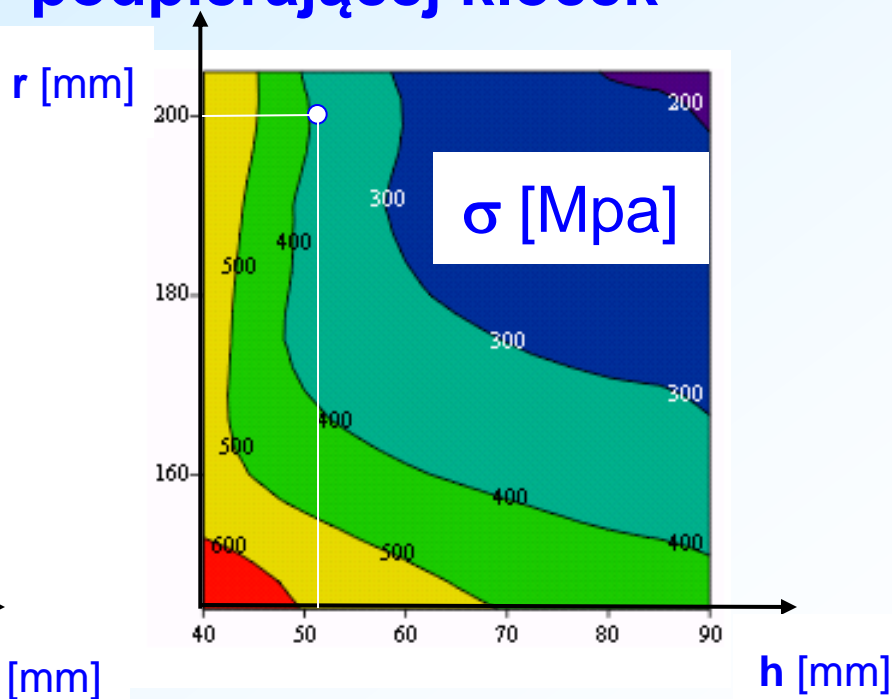
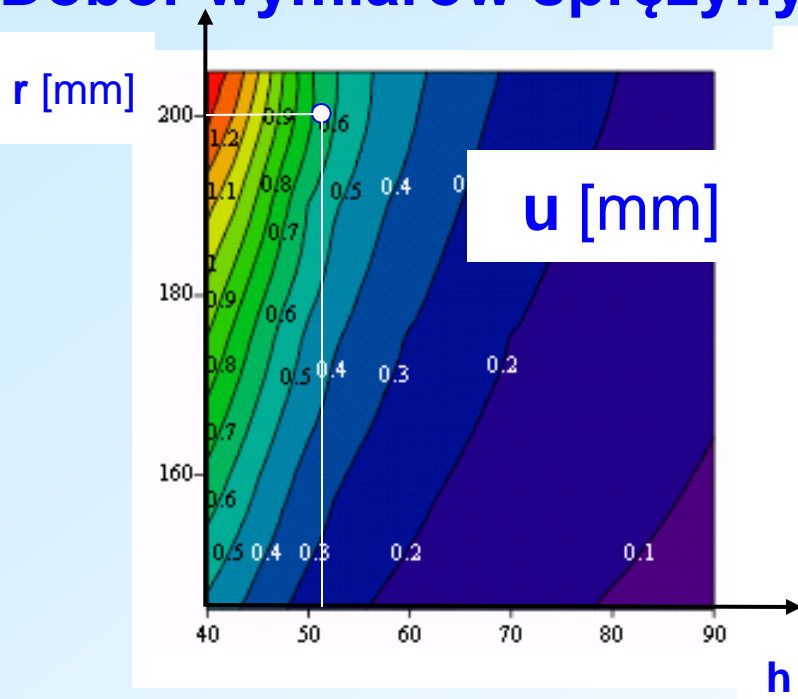
Modernizacja konstrukcji łożyska

Dobór wymiarów sprężyny podpierającej klocek

Modernizacja konstrukcji łożyska

Dobór wymiarów sprężyny podpierającej klocek

Dobrano:

$r=200$ mm, $h=52$ mm

($\sigma=380$ MPa, $f=0.6$ mm)

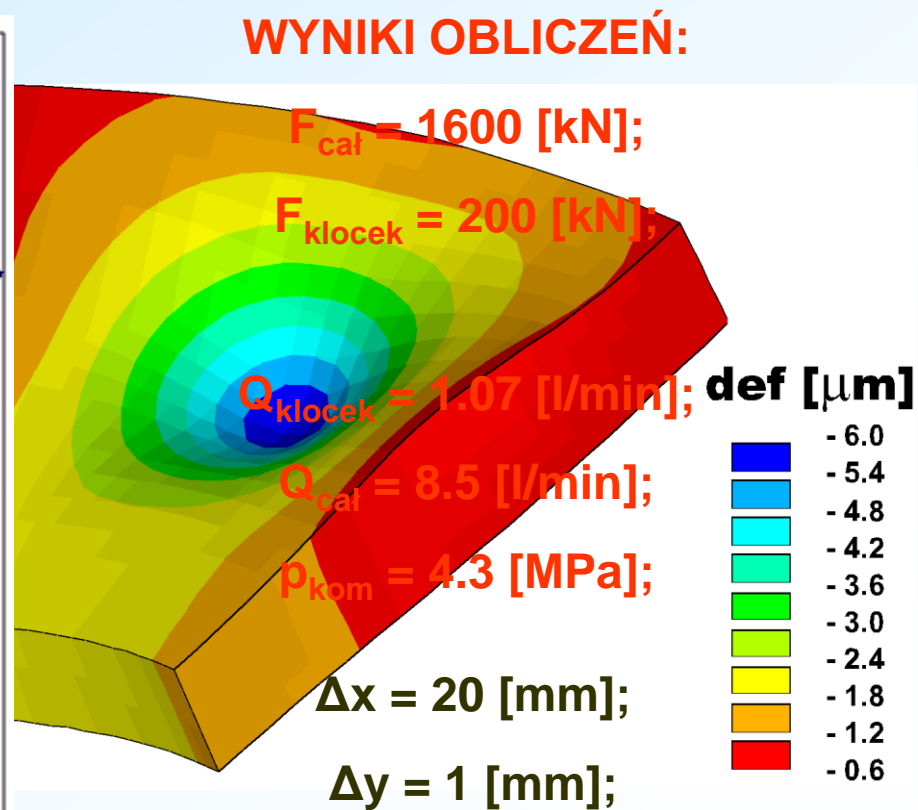
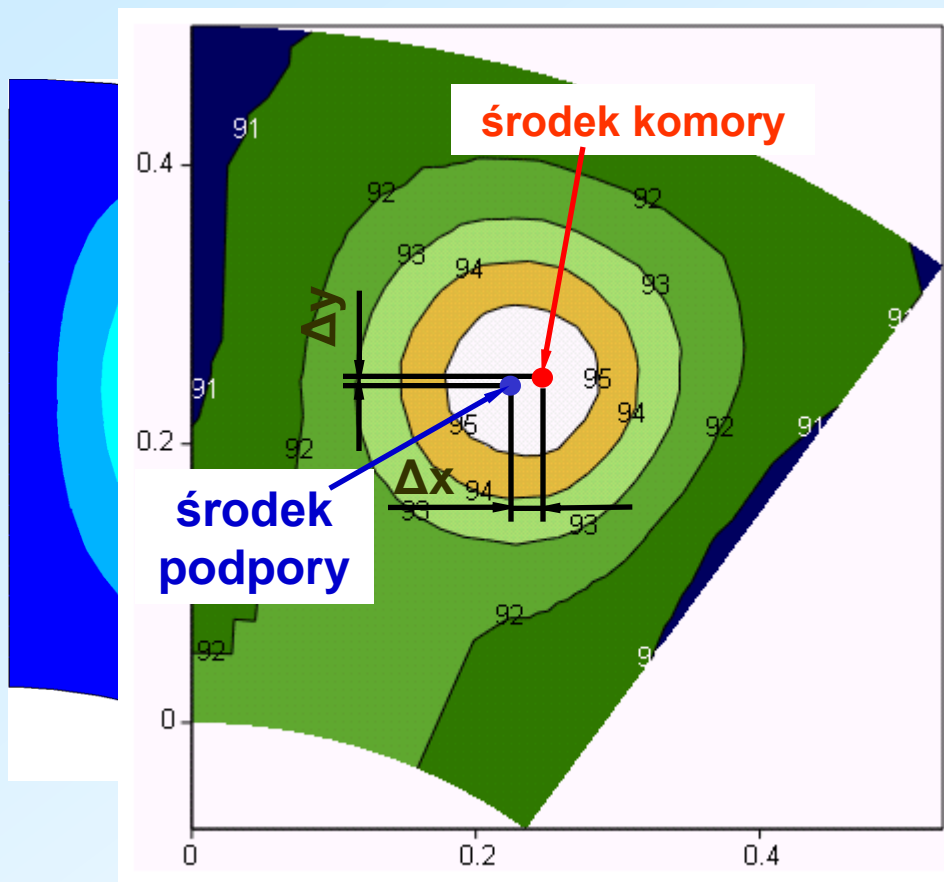
Pierwsze doświadczenia eksploatacyjne:

Zróznicowanie temperatury poszczególnych klocków zmniejszyło się do $2\div 3$ °C

Modernizacja łożyska nośnego EW Dychów

układ hydrostatycznego smarowania - weryfikacja parametrów

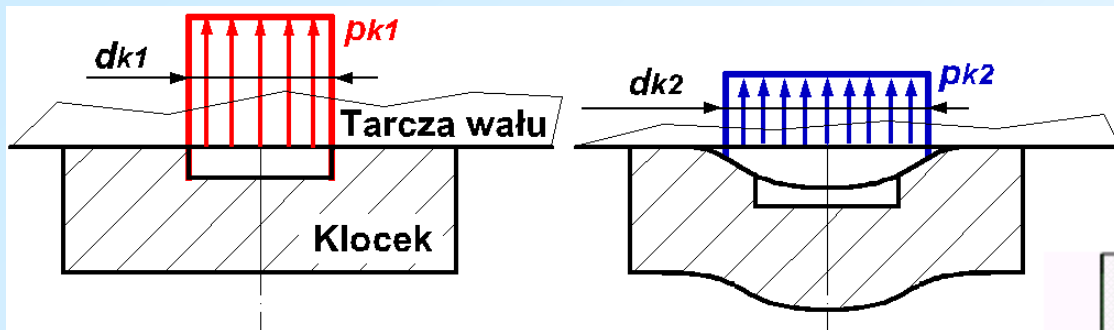

Modernizacja łożyska nośnego EW Dychów

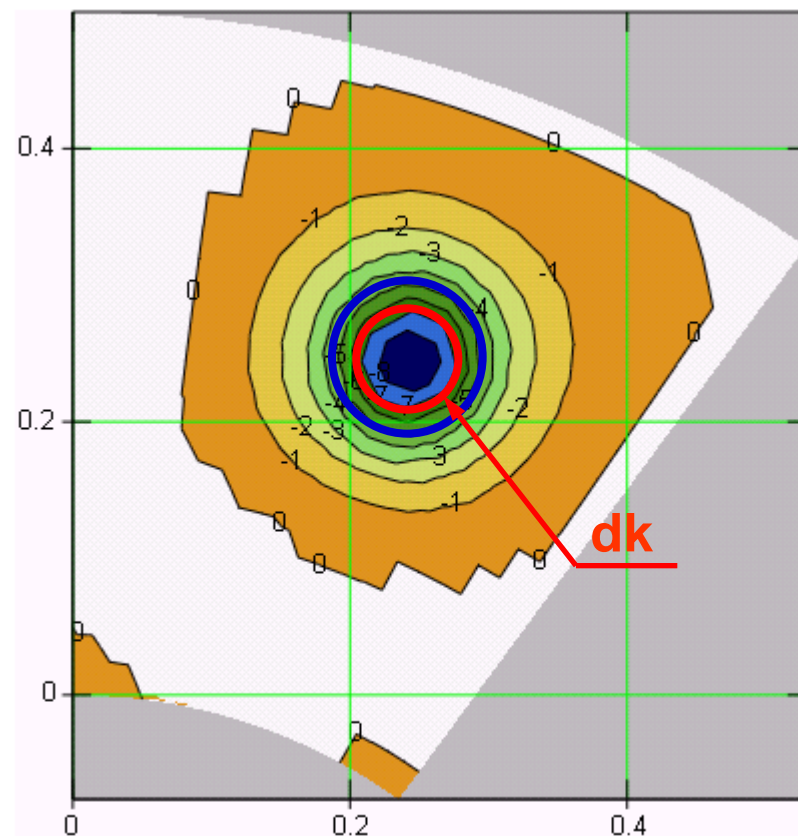
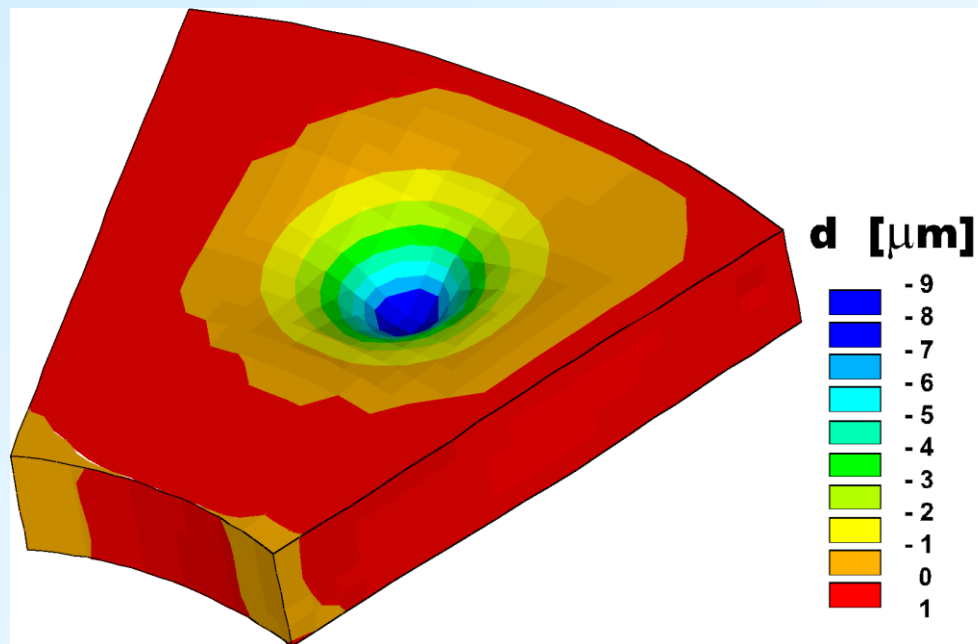
układ hydrostatycznego smarowania - „otwarcie” komory

Wpływ deformacji sprężystych na zwiększenie czynnej powierzchni komory

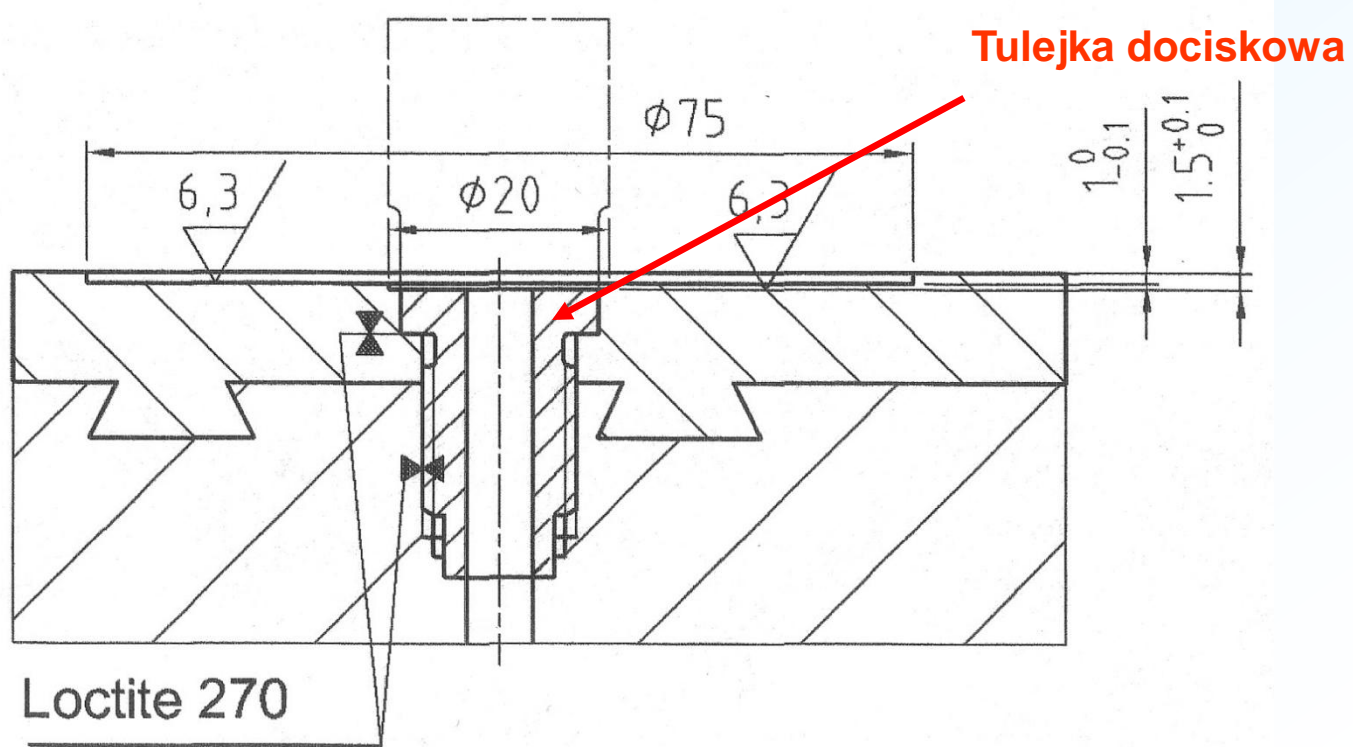
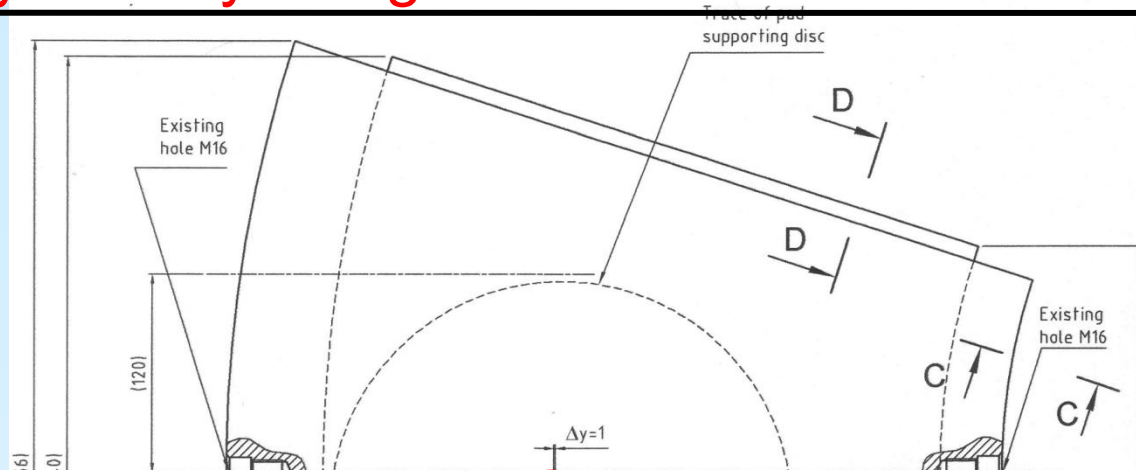
$$dk = 75 \text{ [mm]}$$

$$p_{otw} = 20 \text{ [MPa]}$$

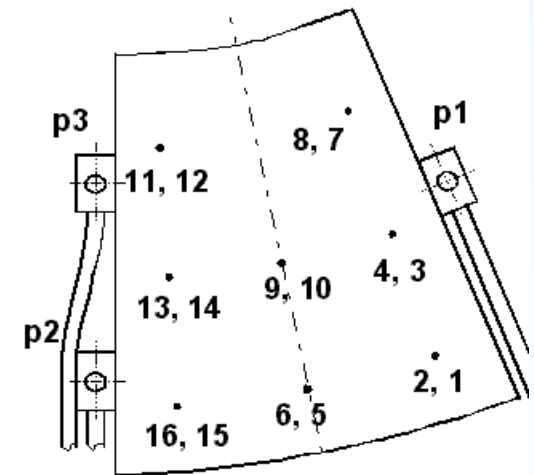
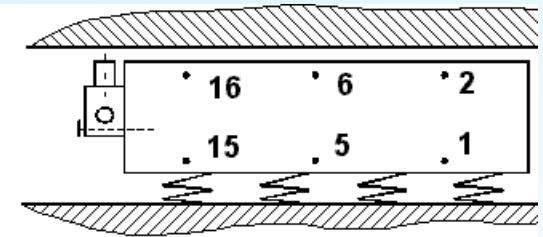
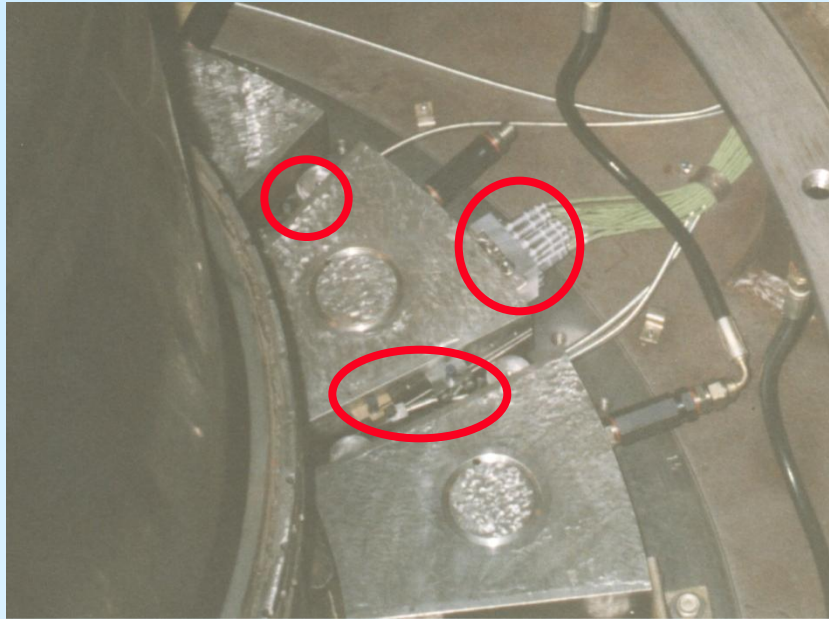

Modernizacja łożyska nośnego EW Dychów

układ hydrostatycznego smarowania - konstrukcja klocka

Program badań eksploatacyjnych - specjalne segmenty pomiarowe

p1- p3 - czujniki przemieszczeń

1-16 - termopary

Pomiary temperatur i grubości filmu we
wszystkich stanach pracy przed i po
modernizacji układu chłodzenia w różnych
warunkach zewnętrznych w dwóch różnych
maszynach –

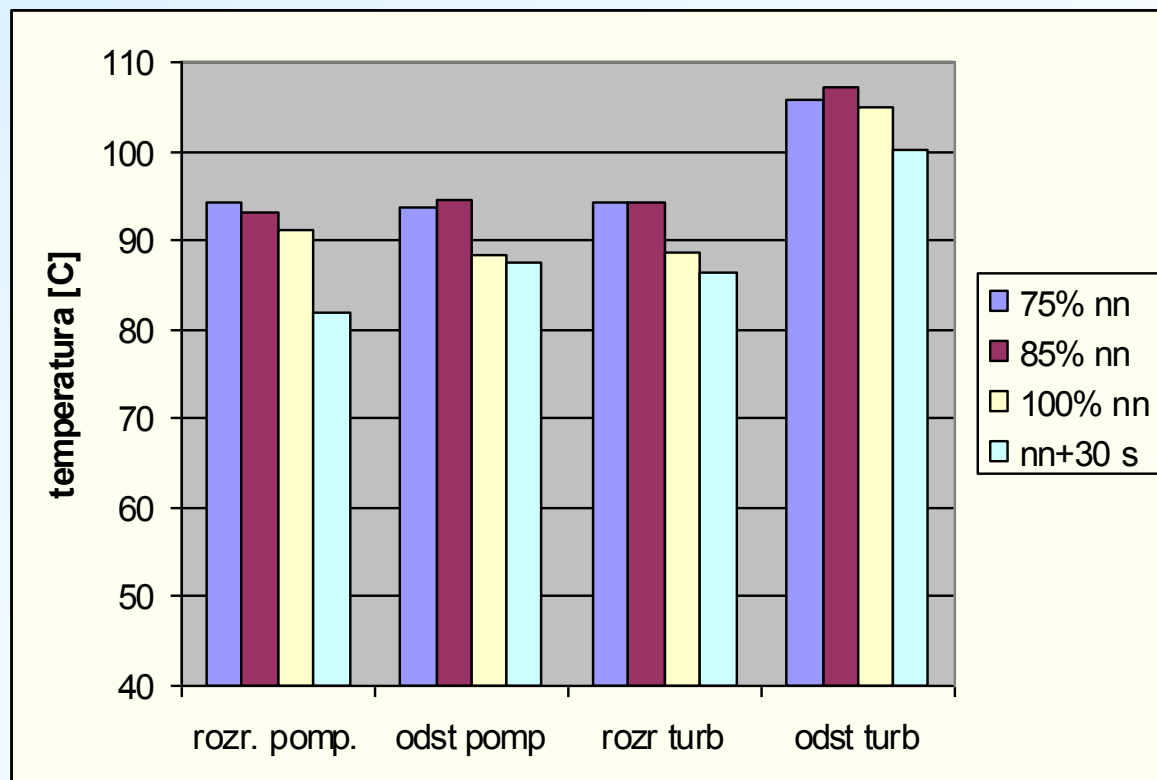
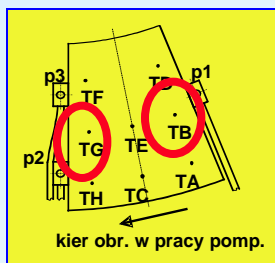
3 osobne kilkudniowe sesje pomiarowe

Wpływ czasu pracy pompy hydrostatycznego smarowania na warunki pracy łożyska

- porównywano temperatury i grubości filmu w momencie największego obciążenia łożyska w różnych stanach nieustalonych (rozruch do pracy pompowej i turbinowej, oraz odstawienie po pracy pompowej i turbinowej)
- przy różnym czasie pracy pompy (do 75% nn, do 85% nn, do 100% nn i 30 s po nn)

Temperatura powierzchni ślizgowej w środku krawędzi wylotowej

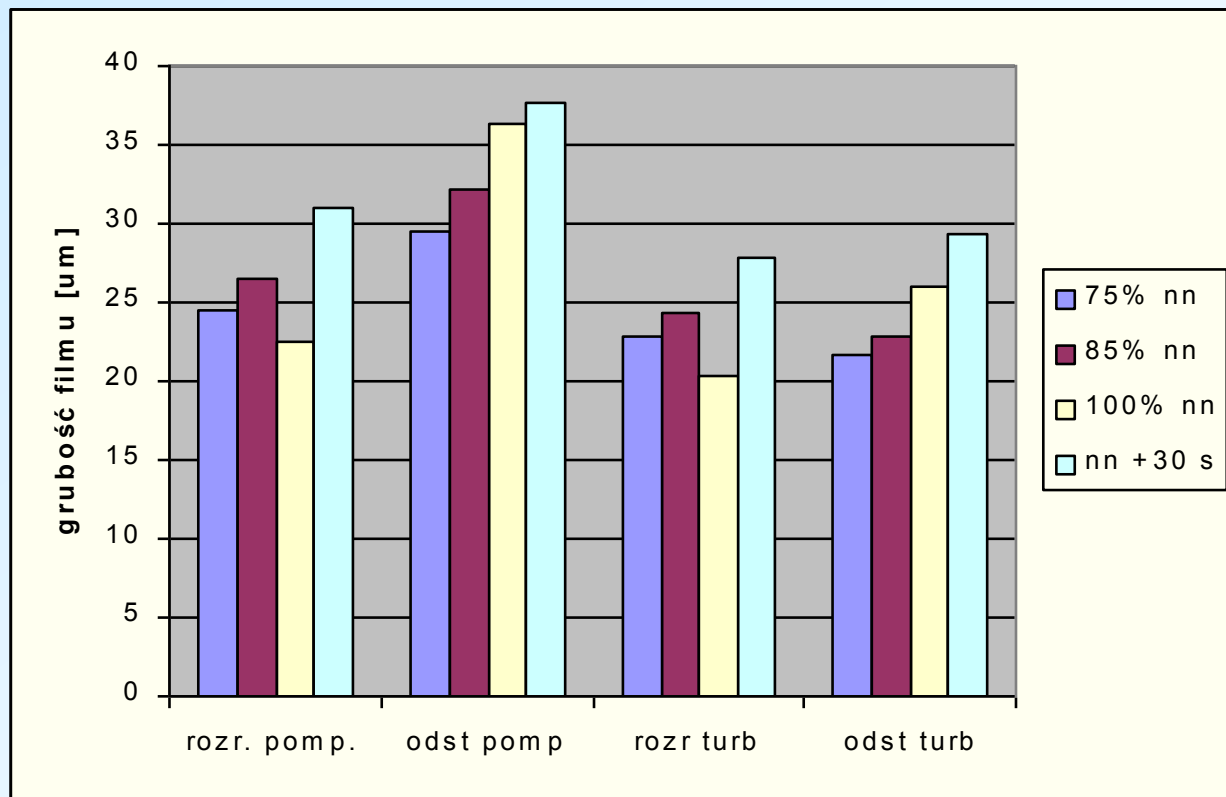
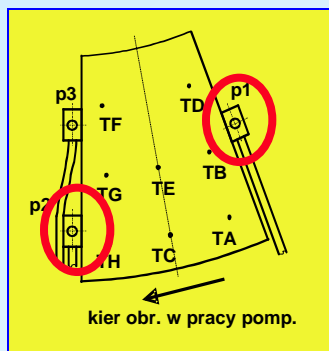
w okolicach dużego ciśnienia hydrodynamicznego

Wpływ czasu pracy pompy hydrostatycznego smarowania na warunki pracy łożyska

Najmniejsza zmierzona grubość filmu (bliska $h_{\min}$)

p1 lub p2 w zależności od kierunku obrotów

Bardzo zachęcające wyniki, brak jakichkolwiek negatywnych aspektów przedłużania pracy układu hydrostatycznego (poza trwałością mało kosztownego układu) ⇒ decyzja o zmianach w procedurze rozruchu i wybiegu

W związku z literaturowymi doniesieniami o stosowaniu hydrostatycznego wspomaganie w pracy ciągłej decyzja o przeprowadzeniu badań w EW Porąbka Żar

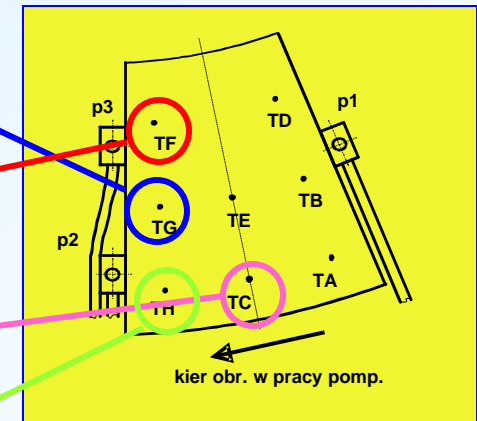
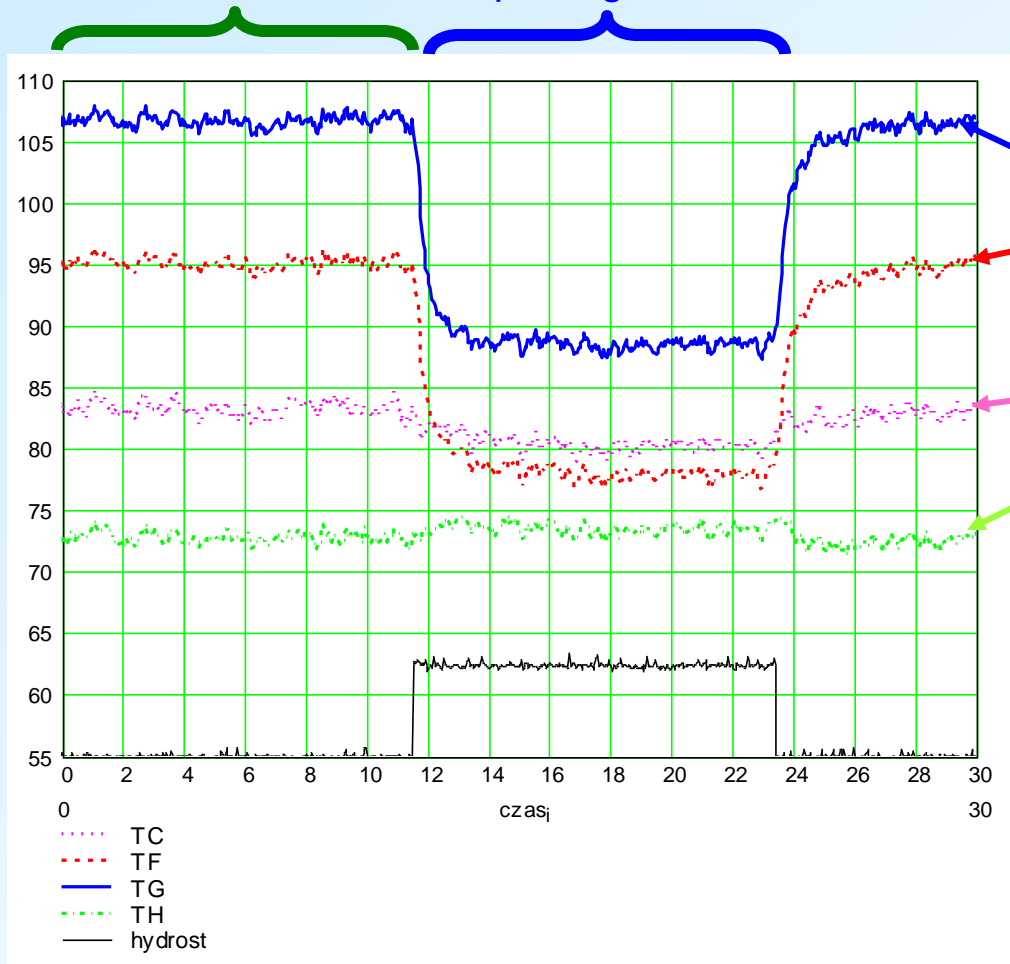
Ustalona praca pompowa

z wykorzystaniem hydrostatycznego wspomagania

Temperatura powierzchni ślizgowej [°C]

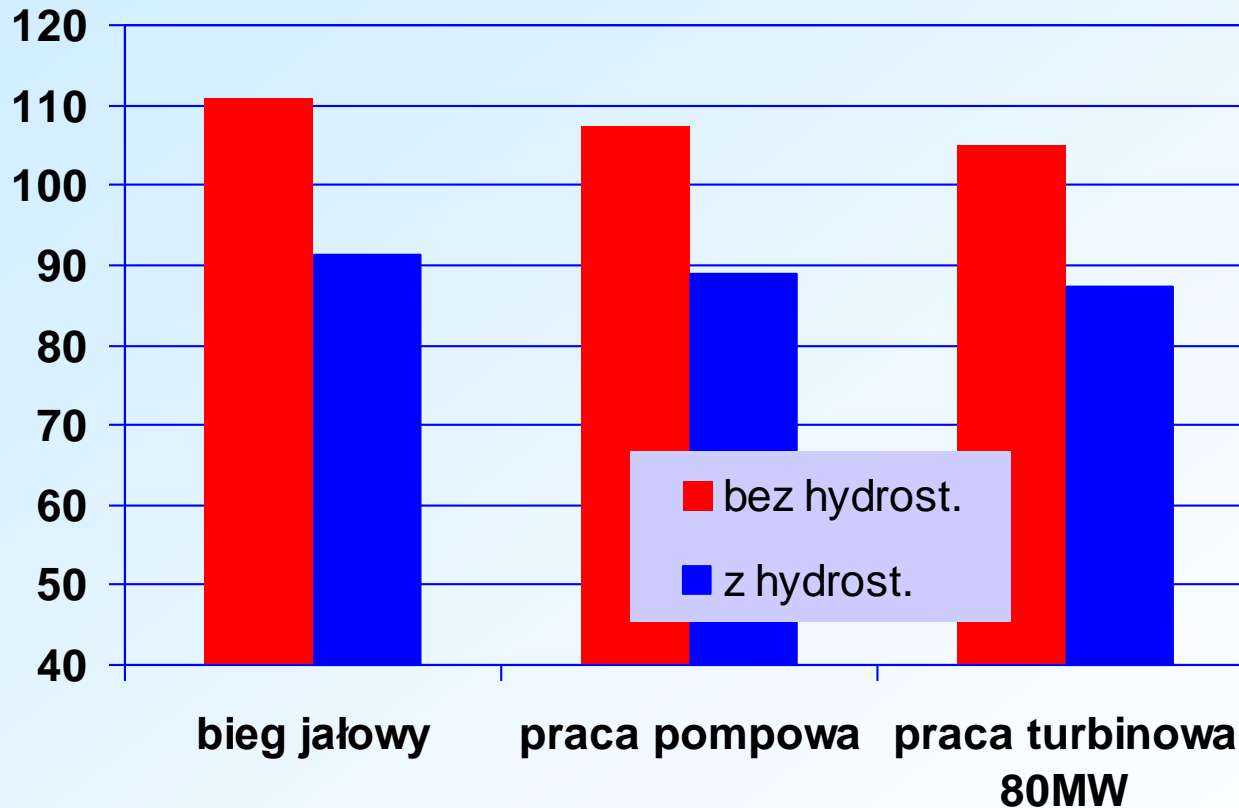
bez hydrostatycznego
wspomagania

z hydrostatycznym
wspomaganiam

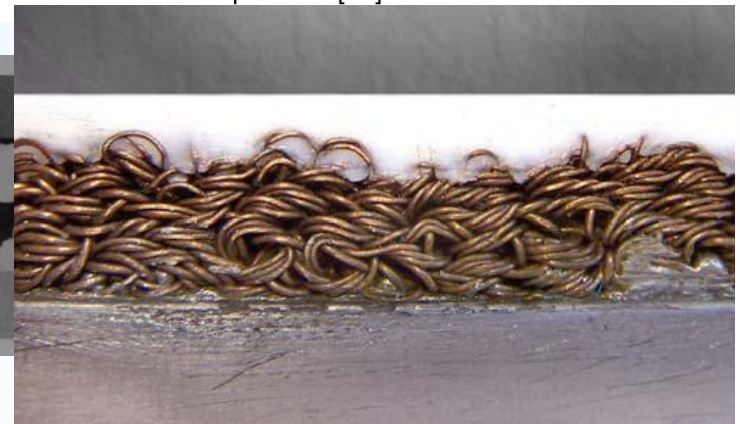
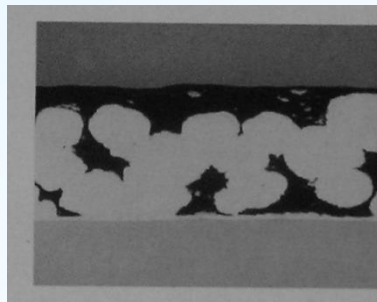
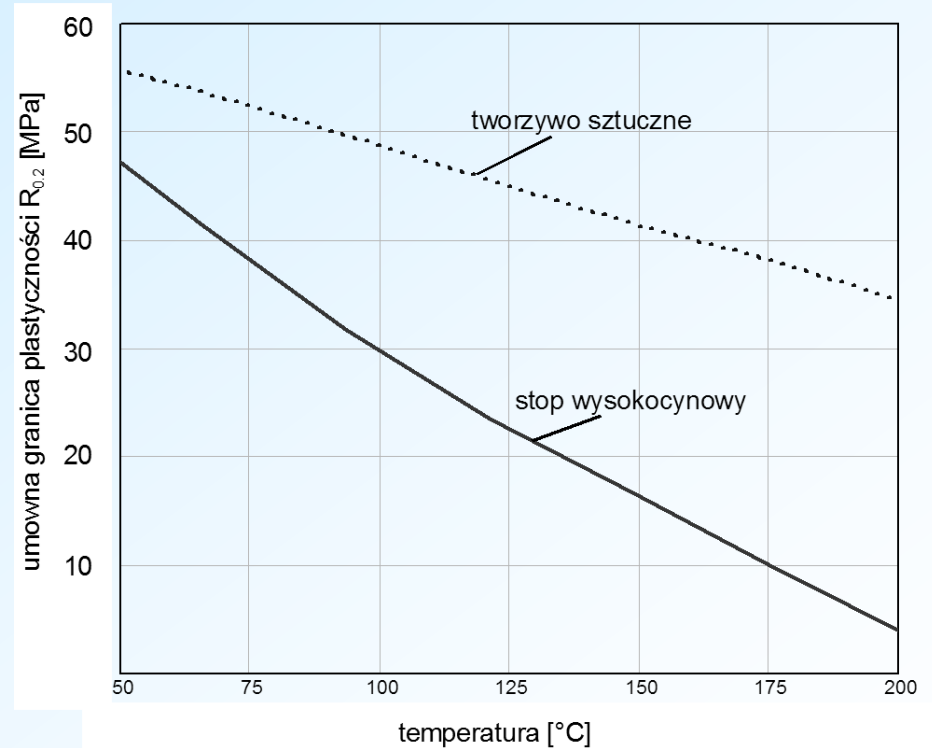
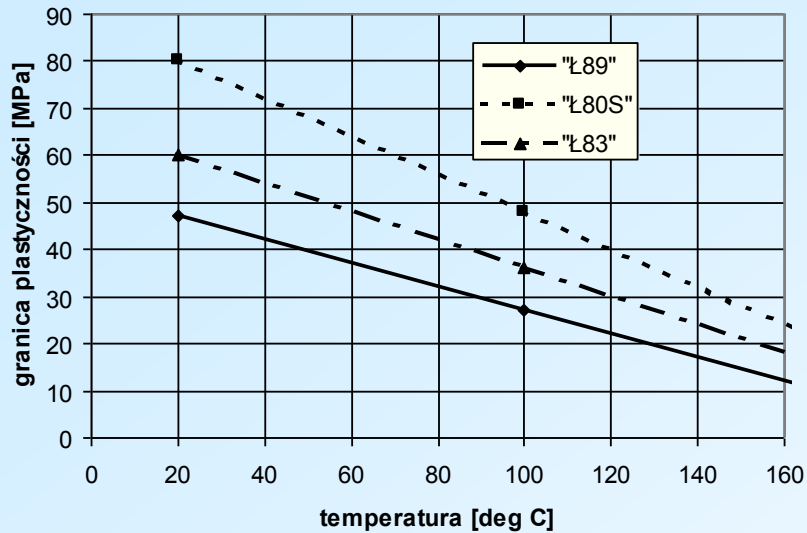
Efekty stosowania smarowania hydrostatycznego w pracy ciągłej - zbiorcze wyniki

„Najwyższa” temperatura powierzchni ślizgowej w różnych stanach pracy

Najwyższa temperatura powierzchni ślizgowej obniżona o prawie 20°C

Ograniczenia materiałowe – stop łożyskowy („kompozycja”) a tworzywo sztuczne

Stosowanie polimerów w łożyskach wzdłużnych

ot. 2. Widok warstwy ślizgowej łożyska z polimerową warstwą ślizgową: a) z warstwą pośrednią z drutu brązowego lub miedzianego, z warstwą pośrednią ze spiekane go brązu.

